

Západočeská univerzita
Pedagogická fakulta
Katedra ruského jazyka
Diplomová práce

Bc. Martin Bartošek

**Ambivalence a kontrasty jako základní prvek v tvorbě
Ivana Alexandroviče Gončarova**
(praktická aplikace v hodinách světové literatury)

Plzeň 2023

Vedoucí práce Mgr. Andrej Artemov, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň 14. června 2023

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Rád bych touto formou poděkoval svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Andreji Artemovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, pomoc a ochotu při konzultacích. Velice si cením času a rad, které mi při konzultacích věnoval.

Obsah

Úvod.....	3
1. Dřívější a současné poznatky týkající se tvorby I. A. Gončarova	5
1.1. Vhled do historického kontextu doby	5
1.2. Stručný přehled životopisu autora	9
1.3. Věhlas Gončarovovy tvorby	17
1.4. Překlady: stručný přehled Gončarovových děl do českého jazyka	21
2. Současná recepce tvorby	24
2.1. Pojetí ambivalence	24
2.1.1. Typy ambivalence	25
2.2. Pojetí kontrastů	26
2.2.1. Typy kontrastů	26
2.3. Současná recepce tvorby	27
2.4. Filmové adaptace a divadelní inscenace	31
2.5. Vliv českých zemí na autorovo dílo	34
2.5.1. Mariánské Lázně v 19. století.	36
2.5.2. Osobnosti, se kterými se mohl I. A. Gončarov v Mariánských Lázních setkat ...	36
3. Aktualizace metodiky uvedení Gončarovova díla	37
3.1. Fregata Pallada	37
3.1.1. I. A. Gončarov se vyjadřuje k cestě	40
3.2. Představení ostatních románů autora	41
3.2.1. Všední příběh	42
3.2.2. Román Oblomov	45
3.2.3. Román Strž.....	47
4. Didaktická část.....	51
4.1. Možnost praktické aplikace.....	51
4.2. Hypotetický plán praktického využití	51
4.2.1. 21. Základní škola v Plzni	51
4.2.2. Využití kurikulárních dokumentů.....	52

4.2.2. Didaktická transformace učiva.....	54
Závěr	57
Resumé	59
Резюме.....	60
Seznam literatury.....	61
Přílohy.....	65

Úvod

Přístup ke zvolenému tématu může být různorodý. Jedním z aspektů našeho zájmu se stala snaha zvýšit povědomí o ruské klasické literatuře 19. století mezi žáky na půdě základních škol. Pedagogická praxe potvrzuje, že se žáci na základních a středních školách vyhýbají četbě. Učitelé, kteří vyučují literaturu, neustále hledají způsoby, jak nejefektivněji motivovat žáky k četbě a naučit je samostatně interpretovat literární ukázky.

V případě Ivana Alexandroviče Gončarova jsme přesvědčeni, že, pokud by byla větší pozornost věnována pozvolnému uvedení jeho próz v jiném pořadí, tak by zajisté vzrostl i počet zájemců o jeho dílo. Cílem této diplomové práce je tedy nastínit nový pohled, který může přimět k četbě soudobé čtenáře. V diplomové práci se pokusíme překonat stereotyp spojený s autorovou tvorbou a vyvrátit již zažitou domněnku o jednotvárnosti jeho díla, kdy stojí román *Oblomov* v popředí. Mimo to je naším úkolem ukázat v aplikační rovině práce některé možné prvky, jak by mohla potencionální výuka literatury vypadat. Kromě toho dílčím cílem práce bude zkoumání možnosti využití Gončarovovy tvorby v mezipředmětových vztazích či projektových dnech. Projektové dny jsou zaměřeny na interaktivní přístup ve vzdělávání buď v prostorách školy, či mimo ni. Dílčím cílem práce bude zkoumání vlivu českých zemí na Gončarova z hlediska tvůrčí inspirace a představíme si, jakou roli sehrály v jeho tvorbě, o čemž bude pojednáno v podkapitole věnované vlivu atmosféry Mariánských Lázní.

V první kapitole uvedeme stručný historický kontext doby, ve které autor žil. Události, které ovlivnili jeho život a tvorbu. Mimo to představíme stručný životopis i v nových souvislostech. Uvedeme nejen novodobé poznatky, ale také soudobou kritiku, která byla spojena jak s pozitivním, tak i s negativním hodnocením I. A. Gončarovových próz. Zmíníme se také o zdařilých i méně kvalitních překladech do českého jazyka. Uvedeme vyjádření kritiků k těmto překladům.

V druhé kapitole se zaměříme na vysvětlení pojmů ambivalence, kontrasty a popis metodiky práce. Zvolené literárněvědné pojmy jsou aplikovatelné na tvorbu umělce. Nastínili jsme jejich využití při literární interpretaci jednotlivých textů. V této kapitole také uvedeme divadelní a filmové adaptace literátova díla.

Ve třetí kapitole, která také patří do teoretické části, předložíme aktuální pojetí uvedených termínů a jejich provázanost v Gončarovově tvorbě. Představíme si autorovy romány z hlediska jejich moderní interpretace. Poukážeme na klíčovou roli žen v románových příbězích.

Všimli jsme si, že méně známé dílo Fregata Pallada nezaujme zřejmě svým názvem. Domníváme se, že by kniha měla větší šanci nadchnout široké spektrum soudobých čtenářů, jestliže bychom o ní zmínili:

- že se jedná o dílo, které popisuje námořnickou výpravu do celého světa,
- jde o objevení nových míst na mapě,
- jedná se o historicky první moment, kdy cizinci vstoupili do císařského Japonska.

Následně má kniha již šanci nadchnout současné čtenářské publikum. V některých ohledech lze tento cestopis připodobnit k dílu Julese Vernea a dětmi i dospělými oblíbené knize Cesta kolem světa za 80 dní. Na základě zkušeností práce s žáky můžeme konstatovat, že by takovéto vyprávění o cestách po celém světě mohlo mít značný úspěch a vyvolat větší zájem o celou tvorbu. Naším cílem tedy bude přiblížit čtenářům toto dílo a využít ho tak v hodinách literatury. Čtvrtá kapitola je věnována praktickému nástupu ve školním prostředí.

Práce obsahuje názorné přílohy a ilustrativní materiály, které také čtenáři naší diplomové práce napomáhají utvořit hlubší představu.

1. Dřívější a současné poznatky týkající se tvorby I. A. Gončarova

Široký zájem o ruskou literaturu v Evropě a později i v celém světě začíná zhruba v polovině 19. století, a to především díky snahám Ivana Sergejeviče Turgeněva jako popularizátora ruské literatury nejdříve ve Francii, později ve Velké Británii a také v německy mluvících státech. Ivan Sergejevič měl významné literární vztahy s evropskými spisovateli. Například se setkával s takovými osobnostmi, jako jsou Émile Zola, Guy de Maupassant, Charles Dickens, Gustave Flaubert, Victor Hugo, William Thackeray a dalšími (Zahrádka 2007, 101). Mimo jiné o evropském vnímání ruské literatury svědčí zájem soudobého francouzského literárního kritika a jazykovědce Emile Hennequien (1859–1888), který ve své knize *Spisovatelé ve Francii* zdomácnělí, vydané již po jeho smrti v roce 1896, zmiňuje ruské autory, kteří se těšili největší oblibě u francouzských čtenářů. Ve svých hodnoceních ruské literatury neopomíjí prózy tří ruských spisovatelů Fjodora Michajloviče Dostojevského, Ivana Sergejeviče Turgeněva, Lva Nikolajeviče Tolstého z celkového počtu pěti evropských literátů (Pospíšil 2021, 6).

Tvorba Ivana Alexandroviče Gončarova byla evropskými i světovými kritiky posuzována spíše později. Ve 20. století Gončarovovu tvorbu ocenili nejen ruští literární vědci, ale také i evropští (němečtí, francouzští, angličtí). Kromě toho jeho dílo zaujalo i za hranicemi Evropy například v USA. Byl považován za typického reprezentanta ruské literatury (Pospíšil 2021, 6).

1.1. Vhled do historického kontextu doby

Ivan Alexandrovič Gončarov se narodil v roce 1812. Tento rok se nesmazatelně zapsal do ruských dějin jako rok, kdy šlo fakticky o existenci ruského státu. Odehrála se Vlastenecká válka proti Napoleonovi, ze které Rusko vyšlo jako vítěz. Car Alexandr I. byl vnímán jako schopný vládce a vojevůdce. Počátek vlády cara Alexandra I. byl spojován s nadějami na zavedení liberálních opatření v ruském impériu (Pečenka, Litera 2011, 111). Ještě před Vlasteneckou válkou se Alexandr I. zasadil o uskutečnění rozsáhlých reforem podle vzoru evropských osvěcených panovníků. Některé reformy se povedlo uskutečnit, avšak ne v tak velkém měřítku, ve kterém byly zamýšleny v období jeho romantického mládí. Domníváme se, že v důsledku napoleonských válek (1803–1815) a ruského tažení do Evropy nemohly být všechny předpokládané reformy provedeny (tamtéž, 111).

Francouzské císařství se pokusilo porazit ruské impérium, ale neúspěšně. Po Vlastenecké válce a po ruském pochodu Evropou až do Paříže, zhruba od roku 1812 až do roku 1815, trvá velký duševní vzestup ruského národa spojený s vítězstvím nad Napoleonem. Do roku 1815 se z Evropy vrátila veškerá ruská vojska a představitelé armády se stali nositeli volnomyšlenkářství. O Alexandrovi I. se v Rusku, a i v Evropě začalo mluvit jako o carovi osvoboditeli (Švankmajer, 2012, 230).

Role „osvoboditele“ přiměla Alexandra I. k zavedení ústavy pro nově připojená polská území. Zavedení polské ústavy vyvolalo nadšení v liberálních šlechtických kruzích po celém Rusku. Polská ústava existovala do roku 1830, kdy ji po nezdařilém povstání úplně zrušil Mikuláš I. (Švankmajer, 2012, 245–246). „...Polsko se stává nedílnou součástí ruského impéria, je zbaveno vlastní armády a sejmu a bude mít nadále jen administrativní autonomii“ (Pečenka, Litera 2011, 130).

Alexandr I. původně předpokládal, že se mu podaří zrušit nevolnictví v Rusku, ale postupem času od této myšlenky upustil. Postoje panovníka, hlavně jeho nerozhodnost cokoli radikálněji změnit, vyvolaly „zbytečná“ očekávání ve společnosti. Ukázalo se, že car pouze sliboval provedení širších reforem, ale nedokázal je prakticky zavést. Alexandr I. začíná být skeptický k potřebě reformování Ruska a končí jeho liberální naladění v tomto směru. Dokonce vyměnil své nejbližší okolí (odstranil z vlády Speranského, který mimo jiné předložil i projekt ústavy pro celé Rusko) (Pečenka, Litera 2011, 124). Od roku 1815 vybírá jako nejbližšího poradce Alexeje Andrejeviče Arakčejeva. Byla to kontroverzní osobnost v ruských dějinách, „konzervativní a neoblíbený generál“ (Pečenka, Litera 2011, 123), který je znám jako potlačovatel volnomyšlenkářství. Je zvláštní, že se zároveň zasloužil o zrušení nevolnictví v Pobaltí a také vypracoval jeden z plánů na zrušení nevolnictví v celém Rusku (tamtéž).

Reakce na politiku a přechod cara Alexandra I. na konzervativní smyšlení vyvolává ve společnosti potřebu reagovat. V Petrohradu i v Moskvě jsou organizovány různorodé kroužky a spolky, ve kterých probíhají diskuse společensko-politického charakteru. Některé z nich, například Svaz spásy, později Svaz obecného blaha a další. Rozebírají problematiku budoucího politického uspořádání Ruska a státního zřízení, což neuniká vládě a tyto spolky nemají dlouhé trvání (tamtéž, 124).

Činnost spolků vyústila v povstání děkabristů v roce 1825, které bylo krutě potlačeno. Doba vládnutí Mikuláše I. (1825–1855) byla dobou rozkvětu byrokracie, což bylo spojeno s jeho snahou o reglementaci života v ruské společnosti. Na jednu stranu to bylo spojeno s osobním přesvědčením, že ve všem musí být pořádek, na druhé straně sehrála roli jeho přísná vojenská výchova. „...Během jeho vlády došlo k rozvoji průmyslu (první železnice, továrny), zvýšení kvality školství a rozšířená příležitost ke vzdělání, navzdory omezení cenzurou byla tato desetiletí „zlatým věkem“ ruské kultury“ (Vydra 2022, 187).

V období vlády Mikuláše I. mladý I. A. Gončarov začíná svou úřednickou kariéru, jelikož povolání úředníka bylo vnímáno jako velice perspektivní. Zkušenosti z úřednické práce se také zrcadlí v jeho tvorbě. Tehdejší mládež, které se poštěstilo získat vzdělání se mohla dobře uplatnit v byrokratickém aparátu a budovat svou kariéru. Mnohdy stačilo být akurátním přepisovatelem, což bylo vysoce ceněno. O této skutečnosti se Gončarov zmiňuje v románu Všední příběh, jemuž se budeme věnovat později.

V roce 1837 bylo I. A. Gončarovovi 25 let, tehdy se dozvěděl o smrti Puškina po souboji. Domníváme se, že tato událost se výrazně podepsala na Gončarovově tvorbě, jehož román Všední příběh je volným navázáním na Puškinův román ve verších Evžen Oněgin.

Před Krymskou válkou se spisovatel vydává na námořnickou výpravu (1852–1854). Cestuje v době vypuknutí Krymské války (1853–1856), která byla velkým mezinárodním vojenským rozporem. Tento nesvár měl imperialistický charakter. Záminky ke vzniku byly nicotné, pouze šlo o důkaz vlivu na světový pořádek několika mocností. Jednalo se o konflikt mezi carským Ruskem a Osmanskou říší, kterou podpořila Francie, Spojené království a později se k nim připojilo Sardinské království. Oficiální záminka k vypuknutí války spočívala v tom, že osmanský sultán předal správu klášterů v Jeruzalému do francouzských rukou, do té doby spravovala kláštery ruská pravoslavná církev. Jednalo se o vliv na Blízkém východě (Pečenka, Litera 2011, 136). Porážka v Krymské válce potvrdila zaostalost Ruska (tamtéž 139).

Po Krymské válce v Rusku začínají přípravy reformy v souvislosti se zrušením nevolnictví a dalšími změnami. Po celá 60. léta probíhají v ruském impériu rozsáhlé reformy. Nevolnictví bylo zrušeno v roce 1861 (Pečenka, Litera 2011, 139). Mimo jiné došlo

k reformě školství a k zavedení branné povinnosti. V románech autora Oblomov a Strž můžeme být svědky měnícího se uspořádání venkova.

Nehledě na celkový reformní a liberální charakter větší části vlády Alexandra II. pokračují cenzurní omezení týkající se literatury, publicistiky. Například Alexandr II. osobním rozhodnutím zakázal časopis Sovremennik (1866). Součástí cenzurního aparátu se stal i I. A. Gončarov.

Jednou z dalších významných událostí, které se dotkly osudu spisovatele, se stal v roce 1867 prodej Aljašky Spojeným státům americkým. Tehdy se toto rozsáhlé území prodalo za 7,2 milionu dolarů (Pečenka, Litera 2011, 148). Lodní výprava, které se I. A. Gončarov účastnil, měla také navštívit podle některých plánů i toto místo.

Z dalších území, které Gončarov navštívil s ostatními účastníky námořnické výpravy, lze zmínit také Kurilské ostrovy a Japonsko. Později za vlády Alexandra II. dochází ke zvýšení zájmu o Dálný východ. Byla uzavřena dohoda o rozhraničení území mezi Čínou a Ruskem, které zde začalo zakládat nová města (například Vladivostok, 1860). Když Gončarov toto místo během svých výprav navštívil, město Vladivostok ještě neexistovalo. V roce 1875 byla podepsána nová rusko-japonská smlouva.

Další významná událost, která ovlivnila nálady ve společnosti, byla Rusko – turecká válka (1877–1878), kdy se ruská armáda vypravila na Balkán a úspěšně zasáhla. Výsledkem této výpravy se stalo vyhlášení nezávislosti několika balkánských států (Vydra 2022, 204).

Již od 60. let opět roste nespokojenost v ruské společnosti, vznikají revoluční kroužky a socialistická uskupení. Vzniká například hnutí narodníků, které později po několika pokusech úspěšně uskutečnilo atentát na cara Alexandra II., který zemřel v roce 1881.

Po smrti cara nastoupil na trůn jeho syn Alexandr III., který znovu nastolil konzervativní politiku. „Politická reakce byla provázena vzestupem byrokratického paternalismu, mohutným rozvojem průmyslu, stagnací zemědělství a zesílenou rusifikací ruského impéria“ (Pečenka, Litera 2011, 160).

Tento stručný historický přehled jsme omezili pouze na důležité události, které se týkají života I. A. Gončarova.

1.2. Stručný přehled životopisu autora

Ivan Alexandrovič Gončarov (18.06.1812–27.09.1891) se narodil v povolžském Simbirsku (v současné době Uljanovsk). Pocházel ze zámožné kupecko-statkářské rodiny. Jeho rodina vlastnila prostorný dům v centru města s velkou zahradou. Ačkoliv měl Gončarov spoustu sourozenců, rodina netrpěla materiální nouzí. Jeho vzpomínky z dětství se odrazily v jeho dílech, a to především v románech a v obrazech provinční setrvačnosti a nehybnosti (Николаев 1979, 28). Jeho matka byla velmi mladá a jeho otec byl už starší člověk. Otec Alexandr Ivanovič Gončarov zemřel (1819), když bylo Gončarovovi pouhých sedm let. Budoucího autora významně ovlivnil jeho kmostr, který se stal jeho vychovatelem. Kmostr Nikolaj Nikolajevič Tregubov byl v mládí námořníkem (Мельник 2018, 24). Působil na vývoj smýšlení Gončarova. Zřejmě ho také seznámil s příhodami ze svého vlastního života, vyvolal v chlapci zájem o cestování.

Sám Gončarov se později ve vzpomínkách o Tregubovovi vyjadřuje takto: „Hodný námořník, obklopil se námi, vzal nás pod svou ochranu a my jsme se na něho upnuli tak, že jsme zapomněli na svého vlastního otce. Byl matčíným rádcem a pro nás hlavním vychovatelem, poněvadž se ujal naší výchovy“ (Gončarov 1954, 234). Také Tregubov sehrál klíčovou roli ve vztahu budoucího autora ke krásné literatuře, jelikož u něj probudil zájem o četbu samotnou. „Neustále Gončarova zásoboval různými žánry literatury a jiným čtivem, nebylo mu líto vydaných peněz za knihy, časopisy a různé brožury“ (tamtéž). I. A. Gončarov se zmínil také o tom, že Tregubov byl mírnější než jeho velmi přísná matka a že společnou výchovou doplňovali jeden druhého (tamtéž). Tregubov Gončarova připravoval na obchodní učiliště. Literát ve svých vzpomínkách uvádí: „Nejdůležitější pro mě byly besedy o matematické a fyzické geografii, astronomii a o vesmíru, představil mi hvězdné nebe, názorně a přehledně mi vysvětloval pohyby planet a otáčení země“ (tamtéž, 238).

Na základě těchto osobních vzpomínek můžeme bezpochyby tvrdit, že zúčastnění v budoucí plavbě bylo ovlivněno právě Tregubovem. „Vlastnil několik námořních doplňků jako například dalekohled, chronometr, sextán a také jeho sbírka knih zahrnovala všechny tehdejší plavby kolem světa“ (tamtéž). Později se ve vzpomínkách I. A. Gončarov k vlivu Tregubova vyjadřuje takto: „Hltavě jsem naslouchal jeho příběhům“ (tamtéž). Úvahu o tom, že vychovatel ovlivnil mladého Gončarova v jeho snění, že v budoucnu podnikne

cestu kolem světa, podporuje také V. I. Melnik: „Bývalý námořník, který sám obeplul Černé a Středozemní moře, snil o větších cestách a jak to, tak často bývá přenesl své sny na nové pokolení“ (Мельник 2018, 27).

Budoucí autor se napřed vzdělával v soukromém penzionátu (Частный пансион священника Троицкого) a poté na obchodním učilišti v Moskvě, které ale nedokončil (1822–1830). Dále od roku 1831 studoval na Moskevské univerzitě (Лощиц 2004, 89), zvolil si pro studia Fakultu slovesnosti. Při svých vysokoškolských studiích se začal velice zajímat o ruskou literaturu včetně její historie a teorie, také se zajímal o umění, architekturu, divadlo. I. A. Gončarov studoval společně s Bělinským, Gjercenem, Ogarjovem, Lermontovem, Turgěnevem, K. S. Aksakovem. S Puškinovým dílem se Gončarov seznámil taktéž na univerzitě. Puškinův vliv, který je patrný v počáteční tvorbě, pozoruje řada literárních vědců (Лощиц 2004, 90). Například Olga Černivskaja, E. Krasnošekovová, P. Nikolajev. K této skutečnosti se však dále ještě vrátíme. V roce 1834 I. A. Gončarov úspěšně absolvoval Moskevskou univerzitu. Následně se vrátil do Simbirsku, odmítl pozici tajemníka tamního gubernátora a poté se vydal do Petrohradu.

V Petrohradu se mu podařilo uplatnit jako překladatel dopisů při oddělení zahraničního obchodu Ministerstva financí (Лощиц 2004, 88). Toto zaměstnání nikterak nezatěžovalo mladého spisovatele, což mu umožnilo plně se věnovat literární činnosti a četbě. Na ministerstvu se seznámil s básníkem Benědiktovem Vladimirem Grigorjevičem. Toto přátelství později umožnilo vznik cestovního deníku, Fregata Pallada, protože si dva spisovatelé často posílali dopisy z cest a I. A. Gončarov Vladimíra často kontaktoval. Byl to právě on, kdo přišel na myšlenku publikování tohoto rozsáhlého cestopisu (Hlaváček, Šíma 1951, 739). O jejich blízkém vztahu hovoří také báseň, kterou svému dobrému příteli složil. Českou verzi básně uvádíme v příloze k naší diplomové práci (příloha číslo 1).

Začínající autor mezi svými vrstevníky nijak nevynikal, ale to se brzy změnilo po jeho příjezdu z rodného Simbirsku do Petrohradu, kde se seznámil s rodinou Majkovových (Николаев 1979, 7). V rodině se uplatnil jako domácí učitel latiny a ruské slovesnosti. V jejich rodině I. A. Gončarov zdomácněl, u nich trávil večery, zde se také vytvořily a zformovaly jeho literárně umělecké záliby. Rodinu tvořili nadaní lidé zajímající se o literaturu a umění. Nikolaj Apollonovič Majkov byl významným umělcem, jeho manželka,

Jevgenija Petrovna Majkovová byla na tu dobu velmi vzdělaná žena a zabývala se také literární činností. Manželé měli čtyři syny. Appolon Nikolajevič Majkov psal básně, jeho bratr Valerian Nikolajevič Majkov se věnoval kritice, třetí syn Leonid Nikolajevič Majkov byl akademikem a literárním historikem a poslední syn Vladimír Nikolajevič Majkov byl spisovatel literatury pro děti (Hlaváček, Šíma 1951, 739). Rodina Majkovových se domnívala, že námětem a inspirací postavy Věry ze Strže posloužila I. A. Gončarovu povaha a charakter manželky syna Vladimíra, Kateřiny Pavlovny, která se stala předlohou k postavě Věry z románu Strž. Na podobnost manželky a protagonistky Věry poukazovala i rodina Majkovových. Tuto rodinu často navštěvovali slavní hudebníci, spisovatelé a výtvarníci. To inspirovalo samotného I. A. Gončarova k literární činnosti. U Majkovových získal mnoho cenných kontaktů (tamtéž).

Domnívám se, že v autorově životě lze také nalézt celou řadu kontrastů projevujících se jak v konkrétních životních událostech, tak i v jejich vnímání I. A. Gončarovem. Jeden z takových kontrastů v jeho životě můžeme shledat zrovna tehdy, když se autor upřednostňující domácí pohodlí rozhodl pro námořnickou výpravu, mezi lety 1852 a 1855. Gončarov si během výpravy, která zahrnovala složitou trasu, pořizoval zápisy a také komunikoval s přítelem z Ruska. Tyto písemné dokumenty se staly základem pro rozsáhlé dílo Fregata Pallada uveřejněné prvně v literárním sborníku „Skladčina“ v roce 1874.

Po návratu z cesty kolem světa se stal cenzorem (1856). I přesto, že v průběhu života často měnil práci, tuto profesi vykonával až do svého důchodu (Лоциц 2004, 89-91).

Gončarov se nikdy neoženil a neměl děti. Avšak můžeme z různých zdrojů sledovat některá osudová setkání. Například v roce 1849 se vrátil do svého rodného Simbirsku, kde došlo ke krátkému okouzlení Varvarou Lukjanovou (která se později stala ředitelkou sirotčince) (Novotný 1953, 739). Spisovatel také zažil nešťastnou lásku, když mu bylo 45 let. S Jekatěrinou Vasiljevnu Tolstou se seznámil u svých přátel Majkovových v roce 1855. Dochovalo se 32 dopisů jejich osobní korespondence, ale Jekatěrina mu neopětovala city, protože si vybrala Alexandra Ilarionoviče Musina – Puškina. Gončarov se k této ženě vyznal, že je nejkrásnější ze všech žen na celém světě. K milostnému životu se autor vyjádřil svému příteli Anatoliju Koni takto: „Svou uměleckou povahou fandím jakékoli kráse, zvláště ženské, zažil jsem několik takových dramát a vyšel jsem z nich, nicméně

„neoholený, bledý a hubený“, vítěz díky svým pozorovacím schopnostem, vtipu, analýze a humoru. Svíjel jsem se v křečích vášně a nemohl jsem si zároveň nevšimnout, jak hloupé a komické to všechno bylo dohromady. Stručně řečeno, subjektivně trpící, díval jsem se na celý průběh takového dramatu a objektivně, když jsem ho rozložil na jednotlivé části, zjistil jsem, že se v něm mísí pýcha, nuda, tělesná nečistota a vystřízlivění. Mělo to na mně pramálo vliv“ (Мельник 2012, 48). Po svých milostných neúspěších se věnoval svému povolání cenzora a spisovatele.

Přestože dílo I. A. Gončarova není rozsáhlé, po stránce kvality jeho literární tvorba však za ostatními představiteli ruské literatury té doby nijak nezaostává. Jako první zmínku o jeho literární tvorbě je možné uvést část překladu románu *Atar-Gull* od francouzského spisovatele Eugène Sue (Лошиц 2004, 89). Jednalo se o překlad z francouzského jazyka do ruského, který byl publikován v časopisu *Těleskop* (*Телескоп*) v roce 1832 (tamtéž). Tento prvotní literární počín dokládá výbornou znalost francouzštiny. Tuto znalost později využil při cestě kolem světa. Je zajímavé zmínit, že již v tuto dobu se Gončarov zabýval námořnictvím, jelikož tato kniha je dobrodružným románem o námořnících a korzárech.

O Gončarovově prvotinách není v českém prostředí mnoho zmínek, ale ve vědecké ruské a zahraniční literatuře je možné najít jeho první literární pokusy. V roce 1838 byla vydaná v ruském časopise *Podsněžnik* (*Подснежник*), který vydávala rodina Majkovových, autorova povídka *Nesnesitelná bolest* (překlad názvu náš, *Лихая болезнь*) (Лошиц 2004, 90). Tato povídka zatím nebyla přeložena do češtiny. Jedná se o první samostatný literární počín. I tento je plný kontrastů, kde na jedné straně stojí dovedně parodovaný romantismus a na straně druhé se vysmívá stereotypům romantismu, hlavně snílkovství (Николаев, 1980 strana 7). Ve sborníku *Měsíční svit* (překlad názvu sborníku náš, *Лунные ночи*) byla vydána povídka *Šťastná chyba* (překlad názvu náš *Счастливая ошибка*) (Лошиц 2004, 90). Ani tato povídka nebyla zatím přeložena do češtiny. Také jeho první nedokončený román *Staříci* (překlad náš, *Старики*) je možné řadit mezi ranou tvorbu, ani ten zatím nebyl přeložen do českého jazyka. Také zde zmíníme méně známou autorovu prvotinu *Ivan Savič Podžabrin* (Иван Савич Поджабрин) z roku 1842 (Николаев 1979, 7), ta do českého jazyka již přeložena byla E. Vávrou.

Všední příběh (*Обыкновенная история*) začal psát v roce 1844. V roce 1847 Gončarov ho dokončil a jehož vznik poukazuje na provázanost Gončarovovy tvorby s tvorbou A. S. Puškina. Mimo jiné Gončarov tento svůj první román vydal v literárním časopise *Sovremmenik (Современник)*, jehož zakladatelem v roce 1836 byl A. S. Puškin. Obsah tohoto vydání *Sovremmeniku* je umístěn v příloze této diplomové práce (příloha číslo 2). Názvy Gončarovova prvního díla se v českých překladech značně různí.

V roce 1849 byla představena široké veřejnosti část *Oblomova*. Práce na románu byly přerušeny z důvodu cesty kolem Evropy, Afriky a Asie (Лощиц 2004, 90). Krátce před odjezdem na plavbu kolem světa autorovi zemřela matka. Jeho blízcí přátelé uvádějí, že se Gončarov, do té doby vyznávající pohodlí domova, rozhodl pro cestu nejen z důvodu vlivu jeho kmotra, ale také z důvodu vyrovnání se s matčinou smrtí. Na cestě kolem světa nashromáždil nespočet záznamů a také zaznamenával na mapě navštívená místa.

Zápisky nejen v Rusku, ale i u nás nejprve vycházely zvlášť a až poté byla vydána kniha *Fregata Pallada*. V Rusku vyšla v roce 1858, v českém prostředí byla souhrnně publikována až v roce 1927.

Po návratu z několikaleté plavby I. A. Gončarov dokončuje román *Oblomov* (1859). Dále podrobněji v práci uvedeme, jakou roli v dokončení sehrály české země. Román *Oblomov* byl poprvé vytisknut v prvních čtyřech číslech časopisu *Otečeskije Zapisky (Отеческие записки)* v roce 1859.

Jako poslední napsal Gončarov román *Strž (Обрыв, 1869)*, který nejprve vyšel v časopise *Vjestnik Jevropy (Вестник Европы, Evropský věstník)*. Kvůli značné kritice díla se rozhodl již nikdy další román nevydat. Vyšel v českých zemích nejdříve v časopise *Svornost* v letech 1878–1879 jako nedokončený překlad. Později byl publikován u nás jako *Strž* (Praha 1906–1907, v překladu Viléma Mrštíka). Ač nebylo dílo tehdejší kritikou přijato kladně, tak časopis *Evropský zpravodaj*, kde román postupně vycházel, téměř zdvojnásobil svůj náklad (Novotný 1953, 741). Postava Věry se v sedmdesátých a osmdesátých letech stává zářným ideálem ruských čtenářek a následovaným příkladem ušlechtilé hrdinky (tamtéž). Po uveřejnění *Strže* se odmlčel a stáhl se do ústraní, omezil se na večerní literární debaty v petrohradském Letním sadu (tamtéž).

Po návratu z cesty kolem světa začal pracovat jako cenzor, tuto funkci zastával až do svého odchodu do důchodu (1867). V roce 1865 se stal členem Rady pro věci tisku (Совет по делам печати). Svá cenzorská léta obhajoval tvrzením, že je přece nutno „chránit literaturu před hlupáky“ (Novotný 1953, 741).

I. A. Gončarova lze zařadit mezi autory, kteří se zabývali kritikou. Jeho literární kritika je méně často analyzována než beletristické dílo. Podobně jako A. S. Puškin, M. J. Lermontov, N. V. Gogol, N. A. Někrasov, F. M. Dostojevský se významně podílel na rozvoji literárně kritické publicistiky (Odehnálová 2021, 135). Jedním z významných článků, který je mimo jiné zařazen do výuky ruské literatury na ruských středních školách, je Million trápení (Милльон терзаний, 1871). Tato stať je kritickým rozbohem komedie od Alexandra Sergejeviče Gribojedova Hoře z rozumu (Лощиц 2004, 90).

Na pozitivním vlivu práce kritika se shodují také literární vědci L. Odehnálová a V. Kulešov: „Literárně-kritické články od autorů, literární kritiku obohacují“ (Кулешов 1977, 336). Spisovatel prokázal literatuře cenné služby, pomohl k vydání některých děl, která by jiný cenzor nepovolil, například některé díla Turgeněva, Někrasova, Pisemského, Dostojevského (Zahrádka 2005, 129). Nejenže práce cenzora byla na tehdejší dobu dobře placena, ale zaručovala i vysoké místo ve společenských kruzích. Avšak tato práce neměla jen světlé stránky. Získal i řadu odpůrců, zejména z řad liberálních skupin, kteří se později kriticky vyjádřili k jeho poslednímu románu. Spisovatel byl členem Vládního výboru pro tisk a podílel se v roce 1866 na přerušení tisku časopisů *Sovremennik* (Současník) a *Ruskoje slovo* (Novotný 2006, 27).

Kritické činnosti se spisovatel věnoval až po napsání svých románů a cestopisného deníku. I. A. Gončarov se zabývá analýzou svého díla, ale také píše kritické a umělecké články, ve kterých reaguje na aktuální literární uměleckou produkci (Odehnálová 2021, 136). Pro lepší názornost uvedeme rozdělení kritické činnosti podle žánrů (tamtéž, 136-137):

1. **Interpretace dramatických děl**, kde se autor věnoval nejen ruské scéně ale i zahraničním literaturám. Mezi známé příklady této činnosti patří výše zmíněná komedie Alexandra Sergejeviče Gribojedova Hoře z rozumu, nebo také Bouře od Alexandra Nikolajeviče Ostrovského. Kromě domácích dramatických děl kriticky reagoval na dramatická díla světové literatury, například na Hamleta od

Shakespeara, jehož díla velice Gončarova zajímala. Projevoval také zájem o inscenace v ruském divadle (tamtéž).

2. **Interpretace vlastního díla**, kde autor s křivdou vzpomíná na negativní připomínky od tehdejší literárních kritiků, kteří měli různorodé ohlasy na jeho poslední román Strž. To lze pozorovat na protichůdných reakcích. Po jeho smrti dokonce vychází článek Záměry, cíle a nápady románu Strž, 1895 (Намерения, задачи и идеи романа Обрыв), ve kterém Ivan Alexandrovič detailně vysvětluje svůj spisovatelský záměr a cíle, které vložil do obsahu textu (tamtéž).
3. **Literárně-kritické memoáry**, například v roce 1881 byl publikován článek Poznámky o Bělinského životě (Заметки о личности Белинского) (tamtéž 137).

Pokud se vrátíme ke známému kritickému článku Million trápení (Мильон терзаний) a podrobněji ho prozkoumáme, je možné tvrdit, že je klíčový k interpretaci díla Hoře z rozumu (tamtéž). Na začátku Gončarov zdůraznil neopakovatelný charakter díla: „komedie Hoře z rozumu se drží v literatuře jaksi stranou, odlišuje se svou mladistvostí, svěžestí a také živostí...“(tamtéž). Gončarov nazýval dílo komedií, převážně rozebírá postavy, jejich chování, repliky a reakce na události (tamtéž, 137). Jako první poukázal na chování hlavní hrdinky díla Sofie a také ho obhajoval (tamtéž). Shledáváme, že v tomto kritickém článku je jednou ze základních metod poukázání na kontrasty, které se projevují na různých úrovních. Například Gončarov uvádí své dojmy, konfrontuje s analýzou techniky výstavby díla.

V díle Million trápení se také kriticky vyjadřuje ke způsobům vzdělávání žen té doby, kdy spatřoval nedostatky a rozhodl se na ně kriticky upozornit. Shledává, že v tehdejších vzdělávání jsou rozvíjeny pouze představivost a smysly, ale ne myšlení. Na základě četby románů získávaly dívky nežádoucí a nereálné představy o životě (Краснощекова 2012, 103-104). Existují i domněnky, že tento jev je příčinou ne příliš šťastného osobního života autora.

Ve zralém věku literát vydává kritiku na celou svou tvorbu, která vychází pod názvem Lepší později než vůbec (Лучше поздно, чем никогда, 1879) (tamtéž, 90). Jedná se o kritický soubor poznámek, zahrnující úvahy o evoluci vlastní tvorby. Sám spisovatel napsal: „Někteří mě otevřeně kritizují, vyčítají mi mnoho věcí, poukazují na slabá místa, nachází

nepřesnosti nebo mi také vyčítají přehánění a za to všechno chtějí, abych byl zodpovědný“ (tamtéž).

Krátce před svou smrtí bohužel zničil svůj literární archív, a dokonce vyzval veřejnost, aby nikdy z jeho pozůstalosti ani z korespondence nebylo publikováno nic, co nevyšlo tiskem za autorova života. On sám zastával vyhraněný názor, který se týkal osobní korespondence významných představitelů kultury. V časopise Vjestnik Jevropy se v článku Porušení poslední vůle (Нарушение воли) ohradil a vymezuje se proti tomu, aby byla publikována takto intimní korespondence známých umělců i díla, o jejich vydání neměl jejich tvůrce zájem (tamtéž 80).

Gončarov také vydal črtu Po 20 letech (Через 20 лет), která navazuje na události po publikaci Fregaty Pallady. V některých vydáních tohoto cestopisu se črta přidává na konec vyprávění po Fregatě Pallada a je již přidána do výtisku, který jsme používali pro tuto diplomovou práci.

Těsně před smrtí autora vyšla povídka Vrtkavost osudu (Преувратность судьбы), která u nás nejprve vyšla jako Obrat osudu (Národní listy 1893, přel. Amalie Šlechtová), později byla přeložena jako Zvrácený osud (Besedy lidu 1917-18, přel. Vincent Červinka) a také humoristickou povídku Ucha (Уха) a črtu Měsíc Květen v Petrohradu (Май месяц в Петербурге). Česky vyšlo jako Květen v Petrohradě v rámci antologie Sluhové starého věku (Praha 1922, přel. Vincent Červinka, Josef Pelíšek).

V následujících kapitolách se pokusíme dokázat, že vnitřní rozpoložení I. A. Gončarova se promítá i do jeho tvorby.

Práce cenzora zřejmě vytvořila podmínky k tomu, že I. A. Gončarov příliš precizně četl texty svých současníků. Můžeme předložit domněnku, že pozdější spor s I. S. Turgěnevem o možném plagiátorství právě souvisí se zvykem pečlivě analyzovat texty. Shledal jisté shody se svým románem Strž v Turgěvových textech. Nejdříve spisovatelé diskutovali písemnou formou. Poté autor dokonce chtěl Turgeněva vyzvat na souboj. Spor I. S. Turgeněva s I. A. Gončarovem vyústil v roce 1860 „Smírčím soudem“, který uspořádali jejich kamarádi. Podstata sporu spočívala v následujícím: „Bělinskij jednou před ním mně řekl, někdo jiný by z tvého románu vytvořil románů deset a ty jsi je všechny dal do

jednoho. A Turgeněv přesně to udělal, vytvořil ze Strže Šlechtické hnízdo, Otcové a děti a také i Předvečer – navracel se nejen k obsahu, ale i k opakování postav a také děje“ (z deníků I. A. Gončarova, online, cit. 17.05.2023).

Historik tehdejší doby Jevgenij Alexandrovič Ljackij uvádí retrospektivní vyjádření I. A. Gončarova k prvním dvaceti letům svého působení v úřadu takto: „nemohu se vyjádřit bez grimasy znuděnosti a odporu“ (Novotný 1953, 739).

Jako by literát napodobil osud svého hrdiny románu I. I. Oblomova. Když bylo autorovy 66 let, zemřel jeho dlouholetý sluha. Gončarov se ujal jeho dětí, kterým bylo málo let. Dcerám tři roky a chlapci sedm let. O všechny děti svého sluhy se vzorně staral, a dokonce jim zajistil velmi dobré vzdělání. Děti také učil jazyky (Лощиц 2004, 82).

Spisovatel zemřel v ústraní, ve společnosti svého psa Mimišky (Мимишки) v roce 1891 a je pochován v Petrohradě. Zemřel na zápal plic.

1.3. Věhlas Gončarovy tvorby

Gončarov se řadí mezi význačné představitele ruského realismu, zařazuje se k autorům klasického období ruské literatury.

Od svých současníků se odlišoval způsobem tvorby. Každá kniha se rodila zpozdolna, jednotlivé scény napřed ukládal do paměti a k psaní usedal, až měl jasno o celém díle (Novotný 1953, 739).

Spisovatel se znal s řadou významných osobností tehdejšího Ruska, mezi nimž byl slavný ruský literární kritik Vissarion Grigorjevič Bělinskij. Bělinskij se pozitivně vyjadřoval k dílu I. A. Gončarova. Díky jeho článkům o prózách Gončarova se zájem o dílo zvýšil. Jeho opory si Gončarov vážil. Sám autor Bělinského jako autoritu té doby velmi respektoval (Николаев 1979, 5).

Například Bělinskij vydal článek, kde se vyjadřuje k ruské literární scéně v roce 1847. „Vyšly skvělé romány a povídky v minulém roce: Gercen Iskander, Gončarov“ (Bělinskij 1847, 30). Tehdy také hodnotí vstup Gončarova na literární scénu, jelikož jeho první román vyšel právě v roce 1847. „Gončarov je novým tvůrcem na naší literární scéně a už teď zaujímá význačnou pozici“ (Bělinskij 1847, 30). Dokonce uvádí, že mladý spisovatel zaujal

důležité místo mezi významnými osobnostmi toho roku a hovoří o velkém úspěchu jeho prvního románu. Bělinskij se také ve své kritice zmiňuje ve superlativech o schopnostech autora vykreslit postavy. Například hodnotí, jak uvedl ve svém románu postavy žen (Slobodová 2013, 4). Bělinskij si všímá neobvyklosti popisu ženských protagonistek. „Ženské postavy jsou originální, živé a zapadají do tehdejší reality“ (Bělinskij 1847, 33). Ačkoliv středem každého ze tří románů je mužská postava, ženy rozhodně nejsou odsunuty do pozadí a rozhodně nehrají druhořadou roli (Slobodová 2013, 58). V podstatě veškerá dynamika příběhu stojí na hrdinových vztazích se ženami, jsou to obvykle ony, kdo jej přiměje k větší aktivitě, kdo jej inspiruje a zároveň mu tím pomáhá se vyvíjet (tamtéž).

Své vysoké mínění o autorově tvorbě vyjádřil také F. M. Dostojevskij v publicistické próze Deníky spisovatele (*Дневники писателя*, 1877). V tomto díle nazval Gončarova jedním z nejoblíbenějších spisovatelů: „Z našich rozhovorů si vždy odnáším něco užitečného a snažím se mu dokázat, že nevěřím a nechci věřit tomu, že již zestárl a že nic už nenapíše“ (přepis deníků Достоевский 1983, 198). Současní literární vědci podotýkají že F. M. Dostojevskij si všímá podobnosti Gončarovovy tvorby s dílem Puškina, to se zejména projevuje v obsahové a tematické náplni (Чернивская 2021, 8). Dostojevskij se vyjádřil o Gončarovovi jako o jednom z význačných ruských spisovatelů, který ještě nebyl pochopen a rozklíčován (Достоевский 1983, 199). O tvorbu I. A. Gončarova jevil také zájem literární kritik tehdejší doby Alexandr Družinin, spisovatel a překladatel Shakespeara a Byrona. Na tomto faktu opět můžeme vidět propojenost literárního světa.

K autorově prvnímu počínu se vyjadřovala celá řada tehdejších literátů, kteří se sekávali u rodiny Majkovových, kde byl prvně Nevšední příběh čten. Předtím ho I. A. Gončarov dal přečíst svému příteli M. A. Jazykovu (mimo jiné zakladateli knihoven) a ten se vyjádřil, že tento román nestojí za to, aby se vůbec tisknul. Poté předal náčrt k přečtení Vsevolodu Nikolajeviči Někrasovovi, který hned z prvních řádků poznal, že se jedná o skvělé dílo od talentovaného umělce (Рыбасов 1949, 309). Sám I. A. Gončarov požádal Bělinského, aby svůj rozsáhlejší literární počín, který byl nazýván jako opak romantismu mohl přednést v literárním kroužku (Николаев 1979, 7).

Novinář a redaktor A. V. Starčevskij o svém setkání s Gončarovem psal takto: „... objevil jsem se v sedm hodin večer u Majkovových a našel jsem tam všechny své známé. Po

patnácti minutách se I. A. Gončarov dal do čtení svého románu. Všichni pozorně poslouchali. Vyjadřuje se dobře, román je napsán čtivě a také ho poutavě předčítá. Když přinesli čaj, objevily se nějaké nedostatky, ale ty byly nepatrné. Celkově na mě příběh zanechal dobrý dojem. Četba románu pokračovala během několika večerů, a čím blíže jsem se seznámil s postavami, tím více se objevovaly poznámky (...). Samozřejmě I. A. Gončarov si při četbě před mnohačetným publikem všímal svých chyb a toho co je nutné opravit. A proto si neustále dělal poznámky do svých záznamů nebo někdy prostě je podtrhával či škrtnal tužkou několik vět“ (Лобкарёва 2017, 6-7). Po představení a pozitivnímu přijetí byl román vytisknut (Рыбасов 1949, 309).

O kladném přijetí jeho díla svědčí také to, že se o něm pozitivně vyjadřovala tehdejší kritika. Jaro a léto roku 1846 bylo pro Gončarova klíčové. Když přečetl svůj první román tehdejšímu kritikovi Bělinskému, jak sám uvádí, cítil se povznesen.

Gončarov na tuto příhodu s Bělinským nikdy nezapomněl: „Při každém setkání mě zahrnoval upřímnými pochvalami, předpověděl mi mnoho dobrého v budoucnosti, všem o mém románu říkal, takže již nějakou dobu před vytištěním románu o něm všichni věděli, nejen v literárních kroužcích v Petrohradu a Moskvě, ale tento román se dostal i do podvědomí široké veřejnosti“ (Лобкарёва 2017, 6–7).

Bělinskij o románu Nevšední příběh řekl: „Obrovská rána pro romantismus, snílkovství a také pro provincie“ (Рыбасов 1949, 307).

O pozitivním přijetí autorova díla hovoří i fakt, že se k němu vyjadřovali tehdejší i pozdější významní spisovatelé.

K vydání díla Fregata Pallada se vyjadřoval tehdejší literární kritik Dmitrij Ivanovič Pisarev takto: „Literární, estetická krása, výsledek osobních dojmů toho, co spatřil“ (Писарев, <http://az.lib.ru.>, online, cit. 28.05.2023).

K tomuto dílu se vyjadřoval také Nikolaj Alexandrovič Dobroljubov, ruský literární kritik, „Velkolepý a zábavný vypravěč. Napsal o své cestě kolem světa tak, jako předním ještě nikdo nenapsal, tím pádem není toto dílo podobné žádnému jinému “ (Добролюбов 1858, 3).

Kromě převažujících pozitivních ohlasů nacházíme i velmi kritické připomínky. Například ve vztahu k románu Oblomov se vyjadřují někteří zastánci filozofie slavjanofilství.¹ Jejich námitky nacházíme v časopise Moskviťanin (Москвитянин) a v časopise Severnaja pčela (Северная пчела) (Рыбасов 1949, 310). Zastánci této filozofie hájili starou patriarchální Rus (Piskáček 1972, 297). Slavjanofilství jako filozofický směr by se do jisté míry dalo vnímat jak opoziční k panslavismu.

Později Maxim Gorkij hodnotil například román Oblomov těmito slovy: „Jeden z našich nejlepších románů“. Také se M. Gorkij vyjadřuje ke Gončarovově dílu takto: „Považuji L. N. Tolstého, N. V. Gogola i I. S. Turgeněva stejně jako I. A. Gončarova jako jednoho z autorů, kteří zobrazovali život v tehdejšímu Rusku“, čímž podotýká realistické hodnoty Gončarovových próz (Elsberg 1950, 776).

Například M. M. Bachtin se ve své analýze próz F. M. Dostojevského zmiňuje o tom, že Dostojevskij postupně překonává takové klasiky jako I. S. Turgeněv, I. A. Gončarov a L. N. Tolstoj. Tvorba Dostojevského se odlišuje právě tím, že vytváří tzv. polyfonický román (Bachtin 1979, online, cit. 30.4.2023). Bachtin se pouze dotýká tvorby Gončarova, ale píše o ní jako o celku, který utváří jeden ze základů ruské klasické literatury.

Dobroljubov kromě toho poukázal na román Oblomov jako na originální, zvláštní příběh, který se zapsal do historie literatury, v němž se vyskytuje zvláštní jev ruské společnosti, a to je oblomovština. Toto slovo se stalo přímo příslovečným stejně jako jména Don Juan, Don Quijote aj. Dříve tomu, ale tak nebylo. V roce 1886 Sofie Podlipská² publikovala v časopise Světozor esej na téma Cervantovský Don Quijote a Gončarovský Oblomov. Toto spojení poukazovalo nejenom na šířku myšlení I. A. Gončarova. Dříve bylo toto spojení paradoxní. Oblomov se srdcem na dlani, neegoistický, čestný a ve všech ohledech věrný (Мельник 2016, 116).

---

¹ Slavjanofil byl stoupenec filozoficko-literárního směru zformovaného v Rusku po roku 1840. Základní idea tohoto směru spočívá ve víře v jedinečnost Ruska v jeho (západem) neovlivněné podobě (<https://rus-brokgauz-efron.slovaronline.com>, online, cit. 23.05.2023).

² Sofie Podlipská je sestra Karolíny Světlé, její zeť byl Jaroslav Vrchlický. Setkávala se s významnými literáty té doby, například s Boženou Němcovou. Ovládala několik jazyků. Vzorem ji byl Goethe (Hrdina 2020-2021, 205-206).

Ve své kritické činnosti Gončarov se zaměřoval na osvětu, pedagogickou psychologický význam textu, které posuzoval. Snažil se autory neurážet, nevyvíjel tlak na osobní stránky jejich osobnosti. Sám I. A. Gončarov preferoval takzvaný soulad mezi umělcem, kritikou a čtenáři (Николаев 1979, 5).

O věhlas Gončarovovy tvorby vypovídá také to, že se převážně ve 20. století stal častým objektem výzkumných zájmů nejen v Rusku, ale hlavně v Německu, Francii, Anglii ale i v USA (Pospíšil a kol. 2021, 6). Gončarov se stal ukázkovým příkladem klasika ruské literatury, příkladem, který je široce známým svým konzervatismem, návratem k antickým zásadám estetického smýšlení při tvorbě textu (tamtéž).

Věhlasný německý spisovatel Thomas Mann přiznává při vydání Čarovného vrchu v roce 1924, že se při své vlastní tvorbě inspiroval I. A. Gončarovem (Pašteka 1974, 764).

Po jeho smrti začalo vycházet velké množství článků, ve kterých se analyzuje Gončarovova tvorba a krystalizuje se se pohled na ni. Již známé jsou v ruském prostředí kriticko – publicistické články například od Dobroljubova. Co je to ta oblomovština? (Что такое обломовщина?), Turgeněv O Tolstém a Gončarovovy (O Толстом и Гончарове), Bělinskij a Gončarov (Белинский и Гончаров).

Později vyšel v Národních listech literární článek, ve kterém se analyzuje role ženy v ruské společnosti: Gončarov o ženách od V. Červinky³ (Мельник 2016, 116).

1.4. Překlady: stručný přehled Gončarovových děl do českého jazyka

O popularitě spisovatele vypovídají četné překlady nejen od našich známých překladatelů, kterými se budeme zabývat v následujících kapitolách. Také ke zvýšení zájmu přispěla autorova návštěva tehdejších českých zemí jako součástí Habsburské monarchie.

V českých zemích nebyl do roku 1860 I. A. Gončarov publikován. V češtině vyšlo jako první dílo Oblomov. Následně se objevovaly i úryvky z jeho ostatních děl, či nedokončené překlady. U nás Gončarovova tvorba vycházela po částech. Dílo bylo také možné přečíst ve

---

³ V několika pozdější i moderních člancích se uvádí nesprávně jméno autora jako Gervinky, ale zrovna Vincent Červinka byl překladatel několika Gončarovových próz. Například Antón, Štěpán s rodinou, Valentýn, Zvrácený osud

sbornících, například v Ruském sborníku (viz přílohu, kde je umístěn názorný příklad takového vydání z roku).

Nejdříve román Nevšední příběh vyšel v překladu anonymního překladatele pod názvem Stará historie (1872. J. P.), následně byl publikován jako Obyčejná historie (1900, Bronislava Herbenová), později toto dílo bylo uvedeno jako Nevšední příběh (1950, Václav Horák), (údaje o těchto vydáních lze dohledat ve 3. dílné bibliografii překladů ze slovanských jazyků do češtiny, Bečka 2002, 2008, 2012).

Gončarovy prózy se také objevovaly ve významných českých časopisech té doby například v Národních listech, Květech a Světozoru⁴. V Květech byl zmíněn i v rubrice Literární hlídka, která se zabývala novinkami světové literatury. V časopisu Květy byly uvedeny fragmenty z cestopisu Fregata Pallada, například kapitoly Atlantický oceán a ostrov Madeira, Od Jakutska do Irkutska.

V časopisu Světozor najdeme další úryvky z díla Fregata Pallada například kapitoly Kapštat (současné Kapské město, které literát pojmenoval podle tehdejší tradice), Cesta po jakutské oblasti v Sibiři, kde je uveden popis putování I. A. Gončorova a podrobnosti ze života Jakutů.

Dílo Strž vycházelo postupně v týdeníku Svornost, překládal ho český překladatel, básník a spisovatel Ferdinand Marjanko. V kapitole o současné recepci, uvedeme, jak porovnává různé překlady ruská literární vědkyně A. V. Romanova.

Na popularitu autora poukazuje také to, že byl překládán významnými českými překladateli například Vilémem Mrštíkem nebo také Františkem Vránou a Emilem Vávrou. Gončarovu dílu se také věnovaly české překladatelky jako například Jana Valešová, Bronislava Herbenová, Ervína Moisejkenová. Avšak spousta prvotních úryvků publikovaných v češtině má neznámého překladatele. Dílo Fregata Pallada bylo přeloženo do češtiny jen jednou. O jeho překlad se zasloužil Stanislav Minařík (údaje o těchto vydáních lze dohledat ve 3. dílné bibliografii překladů ze slovanských jazyků do češtiny, Bečka 2002, 2008, 2012).

E. Vávra považoval I. A. Gončorova za nejznamenitějšího spisovatele té doby.

---

⁴ Názorný příklad z časopisu Květy a Světozor uvádíme v příloze pod číslem 3

Žádný z kritický článků I. A. Gončarova nebyl do dnešní doby přeložen do českého jazyka, ačkoliv český čtenář zájem o tato díla projevil (Odehnálová 2021, 138). Viz příloha Národních listů z roku 1923, která poukazuje na zájem čtenářů o kritické články autora. Tuto přílohu je možné najít pod číslem 4.

Kritici té doby velmi vysoce oceňovali kvality překladu Oblomova V. Mrštíka.

Ne vždy byly překlady úspěšné, v roce 1872 román Nevšední příběh byl přeložen od neznámého překladatele, který se označil iniciály J. P., v časopisu Matice slovanské a byl publikován pod názvem Stará historie. Eduard Valečka, který překlad opatřil předmluvou s životopisnou poznámkou a s nástinem literární činnosti I. A. Gončarova. Překlad nebyl kvalitní a časopis Květy dokonce napsal, že překlad ničí skvělý román (Мельник 2016, 115). Domníváme se, že tato recenze je zajímavá a přínosná pro naši práci, proto ji uvádíme v příloze k naší diplomové práci, tak jak byla původně publikována v časopise. Opět tato recenze byla uvedena v rubrice Literární hlídka (příloha číslo 5).

Drews o překladech Herbenové: „Snažila se autenticky převést jazyk originálu, ale celkově její verze obsahuje příliš mnoho rusismů, to bylo tehdy i dnes negativně oceněno kritikou“. Její překlad je možné číst s lehkostí, ale není možné jeho kvalitu srovnávat s překladem od V. Mrštíka. Toho Parolek řadí mezi nejlepší překladatele té doby, který dbal i na rytmus a celkově zvukový obsah překládaného textu (Drews 1989, 3-14, citováno podle Melnik 2016).

Po autorově smrti překlady vycházely i nadále. Současné recepce díla a předkladatelské produkci se budeme věnovat také v následující kapitole.

2. Současná recepce tvorby

V následující kapitole se budeme především věnovat teoretické prezentaci literárněvědného pojetí ambivalence a kontrastu. Tyto pojmy jsou, podle našeho názoru, relevantní při analýze tvorby I. A. Gončarova. Pokusíme se v této kapitole představit současnou recepci jeho tvorby, která obsahuje literárněvědné práce, ale také neopomeneme filmová zpracování, literárněhistorický pohled z hlediska vlivu českých zemí na autorovu tvorbu. Těmto aspektům se budeme věnovat podrobněji, abychom poukázali na možnosti nového aktuálního vnímání tvorby tohoto význačného spisovatele ve vztahu k českému prostředí a tímto upozornil na evropský přesah Gončarovova díla.

2.1. Pojetí ambivalence

Jelikož se domníváme, že tyto dva pojmy, které jsem zařadili do názvu naší diplomové práce, lze aplikovat na tvorbu Gončarova a sledovat jejich vývoj v jeho tvorbě, představíme jejich definice v současné literární vědě. První z nich je pojem ambivalence.

Pojem byl nejdříve vymezen v rámci psychologie. Uvedeme současné definice, ambivalence, které vychází z přístupu moderní psychologie. Poté představíme tento pojem v pojetí literární vědy.

Tato práce se zaměřuje také na pedagogické využití, z toho důvodu uvádíme definici, která odkazuje nejen k psychologii ale i k pedagogice. Následující definice může být použita v rámci výukových hodin pro interpretaci protichůdného chování postav v literárních příbězích.

Ambivalence: „protikladnost, rozdvojenost mysli, pocitů, chování člověka, která se projevuje v tomtéž, v něm současně probíhají naprosto odlišné myšlenky. Ambivalentní se například nazývají takové pocity, kdy jeden člověk k druhému cítí jako je projev lásky a nenávisť“ (Словарь терминов и понятий по курсу Психология и педагогика 2014, online, cit. 24.4.2023).

Jiné zdroje se ve výkladu pojmu ambivalence shodují.

„Vnitřní rozporuplné emocionální rozpoložení nebo prožívání, spojené s dvojitým vztahem k čemukoliv, které je charakteristické současným přijetím i odmítnutím“ (Психология человека от рождения до смерти. Словарь, online, cit. 24.04.2023).

„Současné projevení protichůdných emocí a pocitů (například radost a smutku, smíchu a pláče, lásky a nenávisti). Ambivalence je projevení vnitřního konfliktu osobnosti“ (Краткий словарь системы психологических понятий, online, cit. 24.04.2023).

Ve vztahu k literárně vědnému pojetí ambivalence operujeme i se zdroji, které se věnují jiným spisovatelům. Z dostupných literárněvědných zdrojů nás zaujal článek vztahující se sice k tvorbě Nabokova, ve kterém autor detailně rozebírá fungování ambivalence v rámci poetiky Nabokova. Poznátky, které jsme získali v této stati, se pokusíme aplikovat i na dílo I. A. Gončarova (<http://www.relga.ru>, online, cit. 31.05.2023). Podobně také jako autor zmíněného článku zde vymezujeme několik typů ambivalence.

2.1.1. Typy ambivalence

Mezi důležité typy ambivalence aplikovatelné na postavy Gončarovových románů se řadí:

- Emoční ambivalence je ta, kdy jedna osoba vůči druhé osobě cítí dvě protichůdné emoce, například lásku a nenávist zároveň. Tato ambivalence se ale může projevovat také ve vztahu jedince k věci nebo události.
- Ambivalence rozhodnutí (projevu vůle) se projevuje tak, že dochází k nekonečnému kolísání mezi protichůdnými rozhodnutími, nesmiřitelným konfliktem mezi nimi, která se může někdy projevovat tím, že se člověk nerozhodne vůbec pro žádné řešení. Tato ambivalence je velmi typická pro román Oblomov. Domníváme se, že tato ambivalence rozhodnutí je velmi aktuální i v našem moderním světě, svým způsobem se prolíná do prokrastinace. Ambivalence rozhodnutí je neschopnost člověka učinit určitou volbu, uskutečnit výběr.
- Intelektuální ambivalence, tato ambivalence se projevuje tím, že člověk má určitý tok protichůdných myšlenek, které se vzájemně vylučují, mezi těmito myšlenkami se zmítá mysl člověka (<https://kerchtt.ru/ambivalentnost-v-literature-ambivalentnost-lichnosti-patologiya-ili-norma/> online, cit. 25.05.2023).

2.2. Pojetí kontrastů

V teorii literatury se kontrast především uvádí jako umělecká metoda tvorby obrazů, která spočívá ve výrazném protikladu při popisu jevů, událostí, postav, charakterů atd. Velmi často kontrast používají spisovatelé pro tvorbu systému postav, například Puškinův Evžen Oněgin a Vladimír Lenskij, „systém dvojníků“ v Hrdinovi naší doby od Lermontova (Pečorin versus Grušnickij, Maxim Maximyč), v díle Dostojevského novela Dvojník nebo například v románu Idiot postava Myškina a Ragožina. V tvorbě I. A. Gončarova se tento jev se prolíná do všech románů.

Nejdříve uvedeme současné definice kontrastu, které vychází z přístupu moderní psychologie. A poté představíme tento pojem v pojetí literárních vědců. Také si nastíníme možné typy kontrastů.

Slovník praktické psychologie uvádí velmi stručnou, ale výstižnou definici kontrastu: „Silně vyjádřený protiklad“ (Головин С.Ю. Словарь практического психолога. 1998, online, cit. 14.05.2023).

Slovník cizích slov definuje kontrast podobně, jako naprostou odlišnost, protiklad. (<https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kontrast>, online, cit. 14.05.2023)

Existuje více pojetí kontrastů v teorii literatury, pokusili jsme se objevit novější přístupy. Zubkov uvádí, že „Kontrast je jedním ze způsobů, jak porozumět světu kolem nás“ (Зубков 2015, 56).

2.2.1. Typy kontrastů

Mezi důležité typy kontrastů aplikovatelné nejen na dílo Gončarovových románů patří:

- Kontrast postav, který je typický pro obsáhlejší díla, jako například romány, existuje kontrast mezi protagonistou a antagonistou, tento typ je nejčastější v tvorbě I. A. Gončarova.
- Kontrast vnitřní a vnější formy a obsahu, kde se ve většině případů projevuje v kontrastu vnější podoba literární postavy s jeho charakterem, touhami, vystupováním.

- Kontrast v názvu díla (použití antonym anebo oxymoronů) zde je zřejmé, že již název díla je v kontrastu, jako například *Vojna a Mír*, *Zločin a trest*, *Živá mrtvola*, *Červená a bílá*.
- Kontrast vývoje očekávaného děje, kdy se dějová linie vyvíjí jinak, než by mohl čtenář očekávat.
- Kontrast symbolů, kdy se v díle objevují kontrastní prvky se symbolickým významem. Jako symbol předzvěsti konce vztahu Oblomova a Olgy se jeví šerák, nebo břízy, které se objevují v díle jsou symbolem čisté ruské duše a také symbolem nových začátků.

Hlavní funkce kontrastů jsou textotvorné a stylové. Jejich použití může přispět k realizaci různých stylistických znaků – figurativnosti, subjektivity, dynamičnosti (<https://services.selfpub.ru/poleznoe-dlja-pisatelej/priyom-kontrasta-v-literature>, online, cit. 25.05.2023).

Všechny výše zmíněné typy kontrastů je možné pozorovat v díle I. A. Gončarova. Jediný typ, který není aplikovatelný na autorovo dílo, je kontrast v názvu díla.

2.3. Současná recepce tvorby

Každý z trilogie jeho románů představuje originální zobecněnou myšlenku, osobitý nápad. Díky tomu, jak se text postupně vyvíjel, v průběhu toho, jak autor vyspíval, dozrával, téma knih bylo aktuální pro danou dobu a čtenáři byla vhodně tato idea reprezentována na konkrétních příkladech (Чернивская 2021, 8). I dnešní poznatky poukazují na viditelné stopy Puškinovy tvorby v Gončarovových dílech, tyto prvky vždy mají svůj osobitý důvod (tamtéž, 9). Román *Všední příběh* budí do dnešní doby zájem badatelů (tamtéž). Jedná se o první bildungsromán v ruské literatuře.

Kromě románu *Všední příběh* neutichající zájem badatelů je spojen s románem *Oblomov*, který se tradičně považuje za Gončarovovo ústřední dílo, pomyslnou vizitku spisovatele. V pracích současných badatelů se neustále připomíná, že *Oblomov* se stal pojmem, za kterým se skrývá jakýsi filozofický program (Shumman 2003, 113).

Na jednu stranu to je typický „zbytečný člověk“ a tak ho vnímají převážně lidé s racionálním přístupem k životu, na druhou stranu, je to mudrující, rozjímající analytik, a

tak ho vnímají lidé se sklony k reflexi. Když bychom se pokusili stručně vymezit tento „filozofický program“, jednou ze zásad Oblomova se jeví nenásilný a přirozený vývoj.

O světovém věhlasu Gončarovova díla svědčí to, že je neustále středem zájmů literárních vědců. Nejnovější publikace v českém literárním prostředí z roku 2021, která pojednává o tomto ruském klasikovi, se soustřeďuje na současnou analýzu. Tuto publikaci sestavil a přispěl do ní Ivo Pospíšil⁵. Na knize se podílel kolektiv česko-ruských autorů. Zde se snaží vyvrátit tvrzení Drewse, že v českém prostředí není o I. A. Gončarova zájem tak velký, jelikož nevyšla žádná publikace od současných rusistů. Nejen na tuto skutečnost upozorňuje Melnik ve svém článku *Otázka přijetí I. A. Gončarova v České republice (К вопросу о восприятии И. А. Гончарова в Чехии)*. Stejný autor upozorňuje na historicky lepší podmínky přijetí Gončarovovy tvorby mezi českými čtenáři a literárními vědci na rozdíl od anglojazyčného a německojazyčného prostředí (Мельник 2016, 113).

Na rozdíl od současnosti se v dobách SSSR a Československa toto dílo interpretovalo následujícím způsobem: „Gončarovova diagnóza byla drtivá, odhalila shnilé kořeny nevolnického vlastnictví půdy a „duší“. V hrdinově rodinném statku Oblomovce, mistrovsky zobecnil výrazné rysy tisíců statkářských sídel, líně sytých vypasených trubců, obsluhovaných nevolnou čeledí až do toho nevyhnutelného natahování punčoch na panské nohy“ (Zapletal 1963, 464). Taková interpretace se jeví jako tendenční v duchu sovětské kritiky. Je zřejmá tendence poukazovat na nesnáze neurozených členů společnosti té doby, i když to takto spisovatel ve svém díle nekoncepoval.

Někteří přátelé I. A. Gončarova nazývali Princ Lenivec (Принц де Лень), jelikož i v autorově charakteru lze najít rysy ambivalence: snaha něčeho dosáhnout a na straně druhé celková nerozhodnost člověka (<https://eksmo.ru/>, online, cit. 26.05.2023). Nicméně se Zapletal také pozitivně vyjadřoval k samotnému I. A. Gončarovovi jako ke geniálnímu spisovateli: „Je jisté, že prvky autobiografičnosti v „Oblomovovi“ jsou“ (Zapletal 1963, 466). Zapletal zdůrazňuje, že „ostatně asi všem ruským lidem té doby, a to nejen šlechticům připomněl obraz Oblomovky vlastní dětství“... (tamtéž). Občas se setkáváme

---

⁵ Ivo Pospíšil (1952) je literární vědec, slavista, teoretik a historik literatury, komparatista a genolog (Pospíšil 2013, obálka knihy).

s tím, že literát bývá ztotožňován s protagonistou jeho románu Oblomov. Nesouhlasíme s těmito postoji. „Bylo třeba bojovat se smrtícím dechem stojaté bažiny nevolnické Rusí, s její praktickou životní leností“ (tamtéž). Zdůrazňuje právě, že „Gončarov ten vedl tento boj v sobě uvědoměle a je dodnes vzorem umělce vnitřně mimořádně ukázněného a k sobě náročného“ (tamtéž).

Tento fakt se prolíná do současné doby, kdy boje s prokrastinací a celkovým odkládáním povinností jsou aktuálním jevem. Téma je často zmiňované již na základních školách, tudíž se spisovatel může dětem přiblížit a pomoci k větší psychické odolnosti. Dříve prokrastinace nebyla ještě definována a vymezovali ji jako lenost. Můžeme dětem autora představit jako velmi disciplinovaného a dílo Oblomov předložit jako možnou variantu vývoje charakteru samotného spisovatele, který by zřejmě přišel o svůj úspěch a věhlas, pokud by nebyl disciplinovaný. Tentýž literární vědec staví na odiv to, že Gončarov podnikl dobrodružnou cestu po bouřlivých oceánech v podmínkách pro dnešního cestovatele nepředstavitelně nepohodlných. Poté následoval návrat domů koňmo a primitivními povozy divočinou jakutské tajgy včetně sjíždění divokých řek východní Sibiře na jakýchsi zpola lodkách, zpola vorech (tamtéž). I tento fakt, domníváme se, může vzbudit zájem nejen mladých čtenářů.

Středem Gončarovových románů byl především člověk (Hlaváček, Šíma 1951, úvodní slovo na obálce). Popisy přírody jsou u něho velmi vzácné, dovede se bez nich obejít. Avšak ve Fregatě Pallada ukázal, že přírodu umí popsat. Jeho líčení moře, tropů a sibiřských tajg poukazuje na skvělý pozorovací talent a schopnosti věrně produkovat často i prchavé chvilkové dojmy (tamtéž). Tímto počinem se autor vyhnul kritice své osoby. Zastáváme názor, že tato informace může posloužit nejen v hodinách literatury, ale i v mezipředmětových vztazích, kdy je možné pomocí této knihy uvést nejen reálie Ruska, ale zároveň jiných navštívených zemí a přiblížit z jiného pohledu historii a vývoj popisovaných zemí.

V současné době se v Evropě ale i v USA uskupilo několik škol zabývajících se zkoumáním díla I. A. Gončarova (Мельник 2016, 113). V průběhu druhé poloviny 20. století a začátku 21. století bylo v Německu vydáno několik sborníků zahrnujících různé vědecké práce, které se zabývají dílem i jeho osobností. V roce 1991 se dokonce uskutečnilo setkání vědců

na univerzitě v Bamberku (Německo). Na tomto setkání se prezentovaly novodobé literární výzkumy nejen z Německa, ale i Ruska, USA, Kanady, Francie, ale také i například z Japonska (tamtéž). Německou tradici ve vědeckém vnímání Gončarovy tvorby zastupují mnozí badatelé. Zmíníme se o G. Roteovi, P. Tiergenovi, R. Neuhäuserovi, V. Kozákovi, G. Schaumannovi.

Přístupy nejen současných literárních vědců se značně různí, němečtí vědci upřednostňují psychoanalytický a empirický přístup. Avšak jiný přístup upřednostňují maďarští vědci. V dílech A. Kovacse, E. Rohriga, A. Molnara a mnoha dalších maďarských autorů zcela a jednostranně dominuje narativní přístup ke studiu uměleckého díla (tamtéž). Výhody tohoto přístupu jsou zřejmé: objektivita založená na statistických a jiných datech, mimořádná specifika při studiu práce, text badatel posuzuje jakoby pod mikroskopem.

Angloamerická část literárních vědců má nejen dlouhou tradici, ale je i uznávaná a založená na široké škále metod moderní filologické vědy („nová kritika“, mytologická, existenciální kritika, receptivně-estetické teorie, psychoanalýza, feministická kritika). Moderní metody angloamerické studie se objevily v řadě přínosných publikací prezentovaných ve sbírce *Oblomov* od Gončarova, vydané v redakci Galiny Diment (tamtéž, 114).

S odkazem tématu naší diplomové práce lze i některé tradiční metody interpretace Gončarovova díla reprezentovat kontrastně. Například zastánkyní tohoto přístupu je E. Krasnoščekova. Tato literární vědkyně se vyjadřuje k potřebě souladu novodobých a tradičních metod. Základní idea jejího přístupu spočívá v tom, že na Gončarova pohlíží jako na představitele ideologie literárního osvícenství a na jeho romány jako na edukativní počiny (tamtéž, 115). Kromě toho aplikuje tyto poznatky na celou jeho tvorbu a znovu zmiňuje *bildungsroman* jako novátorský prvek.

O českých překladech jsme již mluvili výše, nicméně nelze opomenout rozsáhlou předkladatelskou práci a kritické články významného českého překladatele Emila Vávry, kterým se zabývají i například zahraniční literární vědci. Vladimír Ivanovič Melnik označuje Vávru jako předkladatele, který představil českému čtenáři nespočet ruských klasiků, jako například N. V. Gogola, M. J. Lermontova, A. N. Ostrovského, I. S. Turgeněva. E. Vávra připravil „půdu“ současným literárním vědcům (tamtéž, 115). Zmíněný překladatel

publikoval kritický článek, v němž označil I. I. Oblomova jako naprosto typického ruského statkáře. Toto prvotní pojetí se zachovalo dodnes. V tomto kontextu je také nutné uvést, že E. Vávra se sice řadí mezi význačné představitele českého překladu, ale také se setkal s kritikou od Drewse. Ten hodnotí jeho překlady jako cenné, ale vytýká mu lexikální a syntaktické postupy, které se však za života E. Vávry běžně používaly (tamtéž).

Již dříve jsme odkazovali v podkapitole o překladu, že existují současní literární vědci, kteří se zabývají analýzou překladů jako například již zmiňovaná A. V. Romanova. Uvedeme její článek, který pojednává o překladech románu Strž hlavně do evropských jazyků. V tomto textu se uvádí informace o protichůdném přijetí prvního českého překladu tohoto románu: „Překlad je zkrácený, práce nebyla dokončena... Překladatel se snažil předat hlavní smysl textu, ale úplně vymazal francouzské výrazy, zjednodušoval fráze, neuvedl to, co se mu zdálo, že je nadbytečné, některá jména jen přepsal a u některých uvedl české ekvivalenty“ (Romanova citováno podle Мельник 2016, 116).

Avšak autorka nekritizuje jen nepovedené české překlady. Ve svém článku také poukazuje na význačného německého literáta Tomase Manna. Ten se zabýval kritikou překladu a současní literární vědci se o některé jeho teze opírají. Když se vyjadřoval k německým překladům, uvedl následující: „Neznám ani jedno ruské slovo, ale německé překlady význačných děl populárních ruských autorů 19. století, které jsem v mládí četl, zahrnují mnoho slabých míst“ (tamtéž).

Nicméně nelze české překlady jen kritizovat. Oproti jiným zemím čeští překladatelé uměli vystihnout „ducha“ národa, stejně tak jako společenské zvyky, a také povahové rysy hrdinů I. A. Gončarova (Drews 1989, 3-14, citováno podle Melnik 2016).

2.4. Filmové adaptace a divadelní inscenace

O popularitě děl I. A. Gončarova svědčí i neklesající zájem filmařů. Román Oblomov je jedním z literárních děl, které bylo opakovaně zfilmováno (Никоряк 2021, 132). Již v roce 1913 byl uveden román Strž. Naposledy v roce 2021 režisér Valerij Fedosov předložil divákovi nejnovější čtyřdílnou verzi románu Strž (tamtéž). Nejen autorův poslední román se dočkal filmového zpracování.

Také divadelní scéna jeví o literární tvorbu zájem. Díla I. A. Gončarova začali inscenovat v mnoha zemích (Šumman, „<http://goncharov.litinfo.ru/goncharov/articles/shyumann-bessmertnyj-oblomov.htm>, online, cit. 31.05.2023).

Například v roce 1963 francouzský režisér Marcel Cuvelier zinscenoval román Oblomov. Také londýnské představení zvýšilo povědomí o literátově díle. V roce 1964 uvedli Syn Oblomova (The Son of Oblomov), kde hrál v hlavní roli tehdejší významný anglický herec Spike Milligan.

Ruští dramaturgové nechtěli zůstat pozadu za svými zahraničními kolegy, v roce 1966 v divadle Sovremennik (Современник) byl uveden Nevšední příběh, kde hlavní roli hrál význačný herec Michail Kozakov, který ztvárnil Petra Adujeva, a jeden z neznámějších a nejpopulárnější herců Oleg Tabakov. Ten také hrál v několika filmových adaptacích (Никорьяк 2021, 123). Mimo jiné O. Tabakov měl dobré vztahy s českými dramatiky a často navštěvoval Českou republiku a působil na českých vysokých školách. Mezi ruskými diváky je O. Tabakov vnímán jako herec, který nejlépe ztvárnil roli Oblomova v Michalkovově filmu.

Hlavní režisérka divadla Sovremennik Galina Volčková, která dlouhodobě utvářela repertoár divadla a jeho novátorský ráz, se vyjádřila: „Nevšední příběh je první „kontakt“ divadla s ruskou klasikou. Myslím, že tento krok byl vyvolán vnitřním vývojem divadla. Obrátila jsem se na V. S. Rozova, když jsem hledala vhodný materiál, ten mě poradil si přečíst Nevšední příběh. Román Gončarova se překvapivě shodoval s tím, na co jsem dříve pomýšlela: „Cena, kterou člověk platí za své přežití“ (Волчек, <https://www.culture.ru>, online, cit. 04.05.2023).

Není možné nezmínit pokusy ruských, anglických, francouzských, italských, českých, slovenských, černoohorských režisérů a dramaturgů, kteří tento významný román uvedli na divadelní scénu (<http://goncharov.lit-info.ru/> online, cit. 04.05.2023).

Také současní literární vědci poukázali na skutečnost, že v německé literatuře existuje několik literárních děl, která byla napsána podle předlohy Oblomova (tamtéž). Ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1976 vznikla jedna z dalších filmových adaptací

Oblomows Liebe (Любовь Облома), tuto adaptaci vytvořil opět význačný německý režisér Manfred Biler.

Co se týká bývalého SSSR, v roce 1979 se dostal na plátina kin a později na televizní obrazovky film Několik dní ze života I. I. Oblomova, (Несколько дней из жизни И. И. Обломова) (Никорьяк 2021, 124). Lze také poukázat na to, že stejně jako vydání románu Oblomov, tak i filmové zpracování se setkalo s protichůdným přijetím ze strany literárních vědců, i od filmových kritiků a společnosti (tamtéž, 125). Jak jsme se již zmínili, roli Oblomova mistrně ztvárnil Oleg Tabakov. I v tomto případě hráli ve filmu význačné herecké osobnosti, kromě Olega Tabakova, také například Jurij Bogatyrev, Jelena Solovějová (tamtéž). Dokonce toto kinematografické ztvárnění románu bylo filmovými kritiky v USA v roce 1981 označeno jako nejlepší zahraniční film toho roku (tamtéž).

Také v roce 1981 švýcarský režisér, který se narodil v Německu, Sebastián C. Schroeder ještě jednou zprostředkoval dílo divákovi a zaujal nepatrně odlišný prostož O wie Oblomov (O как Обломов) (<http://goncharov.lit-info.ru/>,_online, cit. 04.05.2023). Tento film nejenže představuje adaptaci podle předlohy románu I. A. Gončarova, ale i kriticky zkoumá ideál oblomovštiny, který se rozmohl mezi rebelujícími západoněmeckými a švýcarskými studenty na univerzitách v 70. letech minulého století (tamtéž).

V roce 1989 podobný film natočil také anglický režisér Paul Lee. Námět je podle románu Oblomov, ale děj se odehrává v poslední letech sovětské moci (tamtéž).

Avšak některé filmové adaptace nejsou přístupné široké veřejnosti. Například film z 90. let od berlínského spisovatele, herce a režiséra Haralda Budde. Autor nesouhlasí s prezentací svého „mistrovského“ díla a do dnešní doby byl promítán pouze v některých kinematografických klubech v Berlíně. Toto zpracování má tři části (tamtéž). Také studenti vídeňské vysoké školy kinematografie natočili v roce 2000 krátký film, který je dostupný pouze pro studenty ve Vídni.

V novém miléniu vyšel velmi zajímavý počín napodobující letargii Oblomova. Volná inspirace od francouzského umělce Martina le Chevalliera, který vytvořil herní simulátor, kde po kliknutí na tlačítko protagonista se dá do nějaké činnosti, jinak jen nečinně spí (tamtéž).

Od dánského umělce Hanse Richtera existuje kreslená groteska Oblomovova kočka z roku 2006 trvající 12 minut. Je velmi volně inspirovaná románem Oblomov. Vypráví příběhy lenivého kocoura, ten má své „sloužící“, kteří ho obsluhují. Tato byla také oceněna (tamtéž). Sám umělec prohlásil, že román ho zčásti inspiroval k tomuto počínu.

V českém prostředí autor a režisér Miroslav Krobot vytvořil úspěšnou dramaturgii, která byla uvedena v Dejvickém divadle a líčí život Oblomova jako nevšední příběh o lásce. „Také sama postava Oblomova je velice inspirativní, žije okamžikem, je laskavý, tolerantní, hravý, obdařený skvělou představivostí a také je nezodpovědný a pohodlný“ (Krobot k inscenaci, <https://www.dejvickedivadlo.cz/repertoar?oblomov>, online, cit. 17.05.2023). V České republice je v poslední době tato inscenace vnímána jako jedna z nejúspěšnějších. Měla velké ohlasy, které jsou srovnatelné s bravurním uvedením této role Tabakovem. Stejně tak jako v ruské verzi, tak i v české se kritické shodují, že význačnou roli sehrálo ztvárnění hlavního hrdiny. Oblomova ztvárnil český herec Ivan Trojan. „Podstatný díl úspěchu Oblomova je závislý na Ivanu Trojanovi v titulní roli, ale také na všech jeho hereckých spoluhráčích. Trojan, který typově rozhodně není žádný Oblomov, dokázal svého hořkosměšného statkáře vymodelovat doslova plasticky, nuda z něho odkapává jako med z plástu. Řekl bych, že se zrodil herecký výkon, který bude v posuzování herecké práce uplynulého roku aspirovat na ocenění“ (tamtéž). Herec byl mimo jiné oceněn prestižní cenou Thálie za rok 2000. V roce 2014 měla tato úspěšná inscenace derniéru a podle mluvčího divadla nebyla poslední.

Také například v malém plzeňském divadle Dialog byla v roce 2021 uvedena premiéra této inscenace na adaptaci příběhu Oblomova, která byla zmodernizována a uvedena ochotnickými herci. Fotografie z představení je k nahlédnutí v příloze naší diplomové práce (Příloha číslo 6).

2.5. Vliv českých zemí na autorovo dílo

Domníváme se, že díky krajinné podobnosti okolí Mariánských lázní a literátova rodného Simbirsku došlo k vytvoření pozitivních vazeb I. A. Gončarova k tomuto místu. Spisovateli místo připomínalo jeho rodné město. Poprvé lázeňské město navštívil, když mu bylo 45 let. Svým lázeňským lékařem byl často vyzván k procházkám. Díky zdárnému dokončení

románu Oblomov, které se odehrálo v Mariánských Lázních (Marienbadu), začal toto město navštěvovat pravidelně.

První návštěva se odehrála v roce 1857. Tehdy se jeho zdraví po návratu z námořní výpravy výrazně zhoršilo. Osobní lékař mu doporučil, aby navštívil lázeňské město, jak v 19. století bývalo zvykem. Ruská šlechta velice často pro zlepšení svého zdravotního stavu uskutečňovala tyto pobyty. Mezi oblíbená místa patřili Pjatigorsk a Kislovodsk a v Evropě Karlsbad, Marienbad a také Badedbaden a další. Také literatura tehdejší doby v Rusku se vyjadřuje v superlativech o Mariánských lázních. Na popud lékařů se I. A. Gončarov vydává do lázní, které se označují jako rakouské lázně, významné svými prameny. Tyto lázně byly nazývány jako nejluxusnější a nejprestižnější lázeňským městem nejen v Rakouské monarchii, ale i v celé Evropě (Смирнова 2015, online, cit. 17.05.2023).

Dílo Oblomov je úzce spjato s pobytem v Mariánských Lázních, jelikož spisovatel byl schopen dílo dokončit právě při pobytu v lázních. Také obraz hlavní hrdinky Olgy Iljinské se zformoval právě v tam. Před odjezdem do Mariánských Lázní se dozvěděl o tom, že žena, kterou si chtěl vzít, se právě vdala. Spojil hlavní hrdinku románu Olgu se svou nešťastnou láskou Jekatěrinou Vasilevnu Tolstou (<https://nashgazeta.ch/news/les-gens-de-chez-nous/19789>, online, cit. 04.05.2023). V románu Oblomov spojitost s lázněmi můžeme najít také v tom, že I. A. Gončarov se stejně jako protagonista v Oblomovovi seznámí s vdovou. Avšak rozdíl je v tom, že si Ilja vdovu vezme, zatímco Gončarov nikoliv. Literát se seznámil s Alexandrou Michailovnou Jakovlevovou v Mariánských Lázních (<http://feb-web.ru/feb/gonchar/texts/gso/gso8/gso8-283-.htm?cmd=p>, online, cit. 06.05.2023).

Ve městě se setkávala společenská smetánka a inteligence té doby. O vlivu města na Gončarova je možné usoudit z osobní korespondence spisovatele. Také je nezbytné zmínit, že autor navštívil město několikrát, celkem osmkrát, jelikož doufal, že ostatní pobyty budou stejně úspěšné jako jeho první návštěva, což se poté také stalo. I. A. Gončarov zde začal psát a promýšlet také román Strž k jeho dokončení došlo ale až v tehdejšímu Rusku.

Sám literát se k pobytu v českých zemích vyjadřuje velmi pozitivně. Dokonce svůj pobyt označil za zázrak. „Před nedávnem jsem v četl v knize lékaře Frankla, že zdejší voda vyvolává i povzbuzení duševní činnosti. K tomu všemu přidejte nádherný vzduch pět i více

hodin pohybu, určitou dietu, i to, že člověk nepije víno ani vodku, a pak je pochopitelné, že jsem mohl za měsíc napsat věc, která se mi nedařila celých osm let“ (Z dopisu Gončarova z Mariánských Lázní v roce 1857).

Předpokládáme, že také cesty po Evropě, které z lázní podnikal, inspirovali románové putování jednoho z hlavních hrdinů Oblomova, Štolce. Například autor se vydal do Švýcarska a Francie.

2.5.1. Mariánské Lázně v 19. století.

Podle našeho názoru je nutné stručně zmínit, jak vypadalo toto lázeňské město. V 19. století zažívalo obrovských rozmach. Zakládaly se kolonády a promenády, stavěly se hotely, restaurace, besídky v lese, zkrášlovaly se parky. Ve městě se začala setkávat inteligence a významné osobnosti 19. století jako například: Johann Wolfgang von Goethe, Antonín Dvořák, Alfred Nobel, Edward VII. Také poprvé v tuto dobu získaly lázně statut města (<https://www.hamelika.cz/>, online, cit. 20.04.2023).

2.5.2. Osobnosti, se kterými se mohl I. A. Gončarov v Mariánských Lázních setkat

V době, kdy spisovatel pobýval v lázních se setkávali významné osobnosti té doby jako například František Ondříček, český houslista, Josef Prokesch, hudebník. Ve stejnou dobu, kdy pobýval autor v lázních, se ve městě vyskytoval národní buditel Jozef František Smetana. Například se také mohl setkat s českým básníkem Janem Nerudou, který stejně jako Gončarov pobýval v lázních v roce 1872 (<https://www.hamelika.cz/>, online, cit. 20.04.2023).

Zahrádka uvádí, že: „Gončarov se při svých lázeňských pobytech nestýkal s žádným českým literátem“ (Zahrádka 2005, 129). Zřejmě se při svých pobytech zaměřoval na svou tvorbu a zlepšení svého zdravotního stavu.

3. Aktualizace metodiky uvedení Gončarovova díla

V této kapitole si nejprve představíme nový způsob vnímání literární tvorby I. A. Gončarova. Dovolíme si předložit námi navrhovanou novou posloupnost v interpretaci díla. Domníváme se, že by se lépe ujalo ve školním prostředí, kdyby se opomíjená Fregata Pallada dostala do popředí. Také si charakterizujeme jednotlivé romány I. A. Gončarova a vyzdvihneme kontrasty a ambivalenci nejen u postav, ale i u jednotlivých dějů jeho díla. Jak jsme již zmiňovali výše v diplomové práci, poukážeme si na to, jakou specifickou roli sehrály ženy v příbězích románů. Gončarovova tvorba zobrazuje ruskou skutečnost 40. až 60. let 19. století. Jelikož autor každé ze svých rozsáhlejších děl psal dlouhou dobu, tak ho přátelé nazývali Princ Lenivec, jak jsme již výše zmiňovali. Do této kapitoly zahrneme názory, kritiku, postřehy současníků a také postoje literátů, kteří psali již po smrti I. A. Gončarova.

3.1. Fregata Pallada

Jedná se o rozsáhlý cestopis, kde je zobrazeno autorovo dvouleté putování kolem světa. Ilustrativní mapa cesty jsou k nahlédnutí v příloze 7. Dílo představuje čtenáři svět poloviny 19. století, který je ale vnímán ruskýma očima. To znamená, že jsou v cestopisu uvedeny staré ruské míry, vzdálenosti, což znesnadňuje orientaci v textu samotném. Jediné české vydání (1951) je opatřeno v závěru knihy poznámkami, které čtenáři napomáhají zorientovat se v textu. Troufáme si tvrdit, že kdyby vyšlo současné vydání uzpůsobené dětskému publiku, vzbudilo by dílo zájem nejen u mladých čtenářů. Možná také kdyby dílo mělo poutavější název, jako například Dobrodružná plavba po neobjevených koutech Země, dostal by se I. A. Gončarov do širšího povědomí současných českých čtenářů a tento cestopis by mohl sloužit jako spojnice k jeho dalším románům. V neposlední řadě má toto dílo i historický charakter, například zachycuje počáteční kritiku nastupujícího kapitalismu (Piskáček 1972, 301). Je nutné připomenout, že mapa Afriky a Asie vypadala podstatně jinak než dnes. Na mapě existovalo mnoho „bílých“ míst, které nebyly Evropany procestovány a objeveny (Zapletal 1964, 769).

Spisovatel se nespokojil pouze s úlohou cestovatelského reportéra, vidí ve své práci umělecký úkol. Již vyspělý Gončarov mohl o své cestě vyprávět barvitě a důvěryhodně, zápisky z cest ukazují na jeho hluboké znalosti společenské, sociální a ekonomické oblasti

(Николаев 1979, 10). Největší hloubka zápisů nespočívá ve sdělení etnografických a geografických dat, ale v oblasti sociálně psychologické. To co I. A. Gončarov viděl, to analyzuje. Ve stylu vyprávění se projevilo také psychologické a emocionální „nastavení“ autora (tamtéž). Popis krajiny je plný lyrických vsuvek prozrazujících spisovatelovy pocity a nostalgickou náladu, při které srovnává život v jiných zemích s životem ve vzdálené rodné Rusi (tamtéž). Nespokojuje se pouze se zpravodajskou úlohou. Vše, co vidí, srovnává s poměry ve své vlasti a neustále se z toho, co vidí, se učí. Na cestách se chová jako vlastenec. Jeho zápisy jsou věcné, je také velmi všímavý a někdy až vědecky přesný. Vyjadřuje se také s pro něj typickou ironií a sarkasmem.

Předpokládáme, že je také nutno uvést, že Fregata Pallada byla tehdy, jak uvádí Muravejskij, první lodní krasavici ruského loďstva a byla postavena z nejlepšího materiálu, stavitelé měli za úkol vybudovat ji za pomoci zvláštních znalostí a s použitím způsobů, které by nejlépe vyhovovaly jejímu nejprůhodnějšímu a nejdokonalejšímu vyzbrojení. Loď byla vystavena v Petrohradu v Ochtěnské loděnici pod vedením tehdy významného stavitele lodí, plukovníka Stoke, Angličana sloužícího v tehdejší Rusku (Muravejskij 1951, 739). Stavba fregaty byla zahájena 2. listopadu roku 1831 a na vodu byla spuštěna 1. září roku 1832 (tamtéž). Během plavby došlo k značnému opotřebení plavidla. Zpáteční cesta nemohla být vzhledem ke stavu lodi uskutečněna a účastníci byli nuceni vrátit se domů po souši přes Sibiř. Muravejskij uvádí, že „když se Fregata Pallada vydávala na cestu kolem světa, byla už nemladou lodí, která se otevřeně řečeno, k takové plavbě nehodila“ (Muravejski 1951, 739).

Kniha byla sestavena z jeho zápisů a osobní korespondence z cest. Na popud přátel byla sepsána a získala podobu uceleného díla. Během plavby Gončarov psal svým přátelům N. F. Kozlovskému, V. G. Benědiktovu, A. A. Seredinovi. Jednalo se o námořnickou výpravu s významným obchodním a také politickým účelem. Hlavním cílem účastníků bylo navázat obchodní styky s Japonskem, které bylo v tu dobu uzavřeno před světem. Byl na cestu pozván jako překladatel, tlumočník, jelikož hovořil mnoha jazyky. Ovládal francouzštinu, angličtinu němčinu i latinu. Také měl úlohu zapisovatele událostí.

V tomto díle vidíme jistý kontrast, s povahou samotného Gončarova, kdy autor nerad cestoval, ale díky výše zmíněnému vlivu z dětství, kdy jeho vychovatel byl vysloužilý námořník, se rozhodl cestu podniknout.

Bohužel tento cestopis není tolik známý v České republice a, ačkoliv existuje v Rusku celá řada verzí a vydání, jak bylo zmiňováno výše, v českých podmínkách kniha vyšla pouze dvakrát. Domníváme se, že přepracováním knihy, se některé kapitoly či úryvky dají použít pro vzdělávací účely. Například připadá v úvahu populární zrcadlová četba, která stručným poutavým způsobem seznamuje nejen mladé čtenáře se světovými klasiky.

Troufáme si tvrdit, že dílo může zaujmout také širší spektrum soudobých čtenářů. Jedná se o cestu z ruského Kronštadt (město nedaleko od Petrohradu) kolem Dánska přes Anglii (Portsmouth), v té době koloniální velmocí, a dále přes Madeiru do Jižní Afriky, kde podává svědectví o tamních obyvatelích a kolonizátorech. V knize se I. A. Gončarov také vyjadřuje velmi negativně a přísně ke koloniálnímu systému Anglie.

Následně cesta pokračovala přes Mys Dobré naděje na Jávu, do Singapuru a Hongkongu. Ve druhém svazku autor popisuje hlavní cíl cesty, což bylo navázání obchodních styků s Japonskem. Cestovatelé se měli následně plavit zpět do Ruska, ale jelikož plavidlo bylo ve špatném stavu, byla posádka lodi nucena přemístit se po souši přes Sibiř.

Cesta nakonec trvala dva roky – od roku 1852 do roku 1854. Kniha měla velkou dobovou hodnotu, protože podává svědectví o zemích méně známých či neznámých a mohla tehdejšímu čtenáři přiblížit zvyky a obyčeje tamních obyvatel. Popisuje první kroky nejen Evropanů v exotických zemích. Kniha je dvousvazková. Poprvé vyšla v Rusku v roce 1862 a v ČSR až v roce 1951. Může také zaujmout čtenáře zabývajícího se historií Anglie a učitele studujícího angličtinu. Dílo pojednává o rozmachu anglického jazyka v Jižní Africe.

„Fregata Pallada je cestopisné historické dílo. Udává ale i hospodářské, společenské a politické události navštívených zemí, které v tu dobu procházely složitým vývojem. Sama ruská expedice v případě Japonska aktivně přispívala k jeho vývoji“ (Zapletal 1964, 795). „Gončarov vytvořil poutavý obraz života, mravů dravčí koloniální násilnosti jedněch a obranných reakcí druhých uprostřed 19. století“ (tamtéž 796).

Gončarov události nepřikrašluje a popisuje je tak, jak se dějí, jak probíhají. Text je psán jednoduchým srozumitelným jazykem. Kniha může zaujmout všechny, kteří rádi cestují, protože popisuje zvyky, obyčeje, ekonomickou situaci, přírodu, nyní již vyhynulá zvířata. Popisuje také rozdělení vlivu zámořských velmocí. Je to období, kdy ještě Rusko neprodalo území Aljašky USA. Zmiňuje, jak se obyvatelé či kolonizátoři vyjadřovali k Rusku. Jeho tehdejší pozici v mezinárodních vztazích. Ruští občané se již tehdy vyskytovali mezi obyvateli zemí, které navštívila výprava.

Je zajímavé zmínit to, že již při vydání bylo dílo populární. Znovu cestopis vyšel ještě za života I. A. Gončarova v roce 1879. Autor toto vydání opatřil předmlouvou. Ten, jak je uvedeno, nepředpokládal dlouhodobou popularitu knihy. „Z různých stran se dozvídám, že poptávka po knize u veřejnosti neochabuje“ (Gončarov 1879, 7). Již tehdy měla mládež o knihu zájem a vychovateli byla kniha uvedena do popředí. Také školní knihovny zadávaly vysokou poptávku po této knize (tamtéž). Literát si vysvětluje popularitu především obsahem knihy: „Popisy dalekých zemí, jejich obyvatel i nádherné plavby, a vůbec všeho, co cestovatelé objevují a o čem pak referují“ (tamtéž). Přidává také to, že kniha popisuje svérázný život mořeplavců a neobvyklý způsob života na moři (tamtéž). Spisovatel také udělil právo na vydání cestopisu I. I. Glazunovovi (jeden ze zástupců slavné ruské dynastie knihkupců a vydavatelů), který mimo jiné převážně vydával knihy zaměřené pro děti a mládež (tamtéž, 8). Dokonce Gončarov obvykle nevyjadřující emoce, prohlásil, že by pro něj bylo nejvyšší odměnou, kdyby se toto dílo těšilo přízni u následujících mladých generací (tamtéž).

Pro přiblížení mladým čtenářům je možné srovnání Fregaty Pallada s Cestou okolo světa za 80 dní od významného francouzského literáta Julese Verna (1828–195).

3.1.1. I. A. Gončarov se vyjadřuje k cestě

V knize se Gončarov nevyjadřuje emotivně, pokouší se o objektivní pohled. Nicméně v několika pasážích cestopisu můžeme vzácně pozorovat projevení jeho emocí: „Z čista-jasna, zcela neočekávaně bylo souzeno, aby tyto sny ožily, vzpomínky se probudily, abych se rozpomínal na hrdiny, které jsem již dávno vytrousil z paměti, radostně jsem se zachvěl, budu v Číně, Indii, přepluji oceány..., já ožil, všechny sny a naděje mládí, samo mládí se

vrátilo ke mně“ (Gončarov 1951, 10). Spisovatel se zde vrací a vzpomíná na své dětství, zejména na svého vychovatele Tregubova.

Ač literát svou osobní korespondenci před smrtí zničil, existují i dopisy, kde I. A. Gončarov píše Majkovovým: „Když jsem odjížděl, kdekomu jsem pověděl, že se plánuji vrátit z Anglie“ (tamtéž, 742). Dokonce se Gončarov přiznal kapitánovi, že opravdu nechce pokračovat, že ztratil zájem o Čínu, ale i o Indii. Ten mu oznámil, že nemá náhradu, ale ať se klidně vrátí. Rozhodl se však nakonec zůstat.

3.2. Představení ostatních románů autora

Ve všech svých románech trilogie rozestavil I. A. Gončarov hlavní postavy podle zásady kontrastních typů, tak jak to odpovídalo jeho ústřednímu záměru zobrazit střetnutí dvojího životního stylu a názorů i požadavků na život (Zapletal 1963, 465).

Gončarov psal společensko-psychologické romány. V originále se autorovo dílo označuje zkratkou 3 O (Обломов, Обыкновенная история и Обрыв), česky Oblomov, Všední příběh a Strž, v českém překladu toto propojení názvů románů bylo přerušeno. Dílo na sebe volně navazuje.

Prvotní myšlenka všech tří románů vznikla téměř současně – koncem 40. let, realizace v umělecké tvorbě si vyžádala více než dvacet let. I. A. Gončarov sám v nich viděl román trojjediný, variaci na jednu základní myšlenku. „Ve všech knihách totiž Gončarov rozvíjí a rozehrává své ústřední, celoživotní téma, přechod ruské společnosti od přežívajícího patriarchálně feudálního řádu, provázaného nevolnictvím poddaných „duší“ ke způsobu života za podmínek kapitalistické civilizace, relativně jemnější a proti tehdejší ruské zaostalosti přinášející zánik nejhorší a člověka nejvíc ponižujících krutostí nevolnického řádu“ (Zapletal 1963, 463).

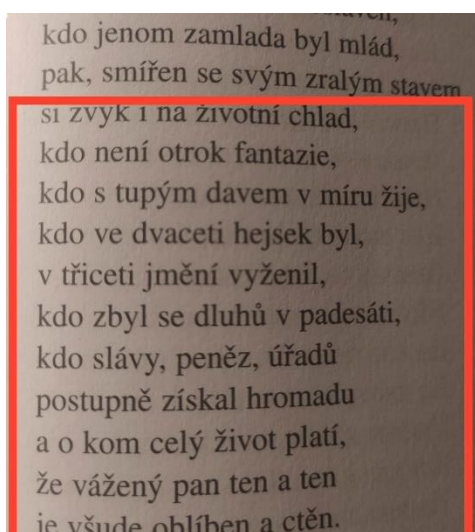
Díla I. A. Gončarova jsou ojedinělá také tím, jak vykresluje ženské postavy. Platí to o všech třech románech, ve všech také dvojicím mužských protagonistů odpovídají polárně protikladné ženské typy: „jeden tradiční, starodávně pokorný, trpně přijímající osud a druhý emancipující se z úmorné setrvačnosti starých časů, odhazující jařmo ženské druhořadosti a pokory“ (Zapletal 1963, 463).

Na samotného autora mělo značný vliv jeho dětství, tyto prvky je možné pozorovat v jeho tvorbě i v osobním životě, když se na stáří ujal dětí svého zesnulého sluhy. O vlivu Gončarovova vychovatele jsme se zmiňovali již v první kapitole. V každém románu, je nějaká dospělá osoba, která má značný vliv na vývoj protagonisty a ve větší či menší míře zastoupí roli rodiče. Ve Všedním příběhu je to strýc Adujev, který se, ač nechtěně ujme svého synovce při příjezdu do Petrohradu, jeho žena, také je Alexandrovi spíše matkou. V díle Strž Tatjana Běrežková, nazývána babičkou je spíše matkou. Podrobnému popisu se budeme věnovat v následující kapitole.

3.2.1. Všední příběh

V této diplomové práci jsme se již zmiňovali, že se jedná o autorův první román. Také jsme uvedli v dřívějších kapitolách zabývajících se překladem, že se v průběhu historie překlad názvu díla v českém prostředí značně lišil, než došel ke své finální verzi. Domníváme se, že název Všední příběh nejvíce odpovídá originální verzi.

Toto dílo poukazuje na to, do jaké míry byl spisovatel ovlivněn Puškinem. Literární vědci zdůrazňují přímou spojitost mezi románem ve verších Evžen Oněgin od A. S. Puškina a námětem Všedního příběhu (Чернивская 2021, 7). Zmíněná badatelka vyzdvihuje 8. kapitolu 10. sloku. Pro přehlednost uvádíme tuto sloku zde a názorně poukazujeme, z čeho I. A. Gončarov vycházel. Vše, co je zmíněno v této sloce, se odehrává ve Všedním příběhu i v této chronologické posloupnosti.

Obr. 1: Úryvek z románu ve verších Evžen Oněgin, který údajně posloužil jako předloha k románu Všední příběh (Zdroj a úprava fotografie: z archivu autora DP).

Všední příběh popisuje vývoj mladíka od idealisty k racionálně smýšlejícímu člověku, který je z počátku zaměřen na krásu, estetiku, literaturu a během svého vývoje je „zkažen“ penězi.

V románu je nám představen hlavní hrdina Alexandr Fjodoryč Adujev, který se přestěhuje z rodné vesnice Grači do Petrohradu, kde by rád prorazil. Zde můžeme přiblížit dílo ve výuce tak, že i dříve bylo populární získat zkušenost mimo své bydliště. (Například využití dnešních zahraničních pobytů a práce v zahraničí). V románu v průběhu vyprávění můžeme sledovat projevy různorodých kontrastů vesnice a město a také jejich obyvatele. Jak poukazujeme na začátku kapitoly, jedná se o přerod naivního mladíka v racionálního muže. Hlavní hrdina přijíždí do Petrohradu ke svému strýci. Povahy těchto dvou postav stojí od samého počátku v naprostém protikladu. Během celého románu je čtenář svědkem, jak se strýc pokouší, aby Alexandr prozřel. Vidíme tam idealistu a realistu. Strýc je viděn jako cynik a Alexandr je nazýván naivním optimistou. Jeden již přišel k životním zkušenostem narozdíl od druhého, který je bez zkušeností. Alexandra je možné v začátku popsat jako naivního, nezkušeného snílka, který sní o rychlém kariérním vzestupu, neobyčejném štěstí a upřímné lásce. Jeho strýc je oproti tomu zkušený, chladný, vypočítavý a cynický.

Je nezbytné zmínit také klíčovou úlohu žen v tomto příběhu, které mají vliv na vývoj celé dějové linky románu.

Během románu si může čtenář všimnout, jak se mění Alexandrův přístup k lásce. Jak zmiňujeme výše, je v tomto románu klíčová úloha žen. Hrdina potká čtyři osudové ženy, Naděнку, Julii a Lízu a svou nevěstu. Některé postavy se vyskytují napříč románem, jako například Alexandr, strýc a jeho žena Lizaveta Alexandrovna, ale některé se vyskytují pouze v určitých epizodách. Žena jeho strýce sehraje klíčovou roli v životě Alexandra, je přesným opakem svého muže. Vstupuje do dějové linky sňatkem s jeho strýcem a zůstává po boku Alexandra po celou dobu příběhu. Na konci se hlavní hrdina stane přesnou kopií svého strýce.

Tento román je možné považovat za symbolickou ukázkou „soupeření“ mezi romantismem a realismem v tehdejší Rusku.

Existuje několik literárních vědců, kteří se zabývají analýzou ženských postav. Pro úplné dokreslení děje je nezbytné zmínit aktuální studii od J. A. Krasnoščekovové, která poukazuje na první lásku Alexandra Adujeva, Naděnkou Ljubeckou, při čemž analyzuje důvod rozpadu vztahu. Uvádí, že protagonista si svou lásku až příliš idealizuje, což je v počátečním stavu zamilovanosti sice normální, ale jeho naivita se postupem času stává pro mladou slečnu nepřitažlivou a protagonista se nijak nevyvíjí. Zatímco Naděnka dospívá a stává se ženou. Alexandr je stále ještě mladíkem (Краснощекова 2012, 88). Také hlavní hrdina se po odmítnutí Naděnkou chová spíše jako dítě než jako dospělý muž, na což poukazuje i Alexandrův zkušený strýc, který si je vědom toho, že nezkušený synovec oproti zkušeným nápadníkům neobstojí.

Naivita a kontrast mezi zkušeností a nezkušeností je patrný i v ostatních Gončarovových románech. Tento jev výrazný také ve druhém autorově románu Oblomov, konkrétně s Olgou Iljinskou. Na podobnost poukazuje i J. A. Krasnoščekovová a J. Blot, který k postavě Naděnkou podotýká že, ačkoliv není tak výrazná, sdílí společné rysy s Olgou z Oblomova a Věrou ze Strže (Blot 1986, 173). Jak poukazuje Slobodová ve své práci, Naděnka se nemůže vyrovnat Olze ani Věře, jelikož se jim nevyrovná vážností, ale řídí se spíše intuicí. Naděnka je často označována jako „předvývoj“ či „předzvěst“ Olgy a Věry (Černá 1959, 38-39).

Další vztah Alexandra již od počátku není upřímný, protože je založen na intrikách jeho strýce Petra Ivanoviče, kdy jeho společník Surkov se nevěnuje dostatečně svým pracovním povinnostem, tráví příliš mnoho času s velmi mladou vdovou Julii Pavlovnu Tafajevovou. Nicméně se role mění a Alexandr získá srdce Julie, tím pádem je Surkov vyřazen ze hry. Protagonista se rozhodne ve vztahu pokračovat, oba hrdinové mají podobné povahové rysy. Tento vztah je plný chorobné žárlivosti a zároveň nudy. Tentokrát je to Alexandr, který se rozhodne vztah ukončit a je mu od Julie nastaveno jeho vlastní zrcadlo. Poukazuje, jak se choval po rozchodu s Naděnkou, která si tehdy vybrala hraběte Novinského. Rozpad tohoto vztahu je možné považovat za jakýsi zvrát či přerod hlavního hrdiny. V dějové linii se objevuje nová postava Lízy, s Alexandrem se potkají při rybaření. Již od počátku je možné pozorovat změnu chování Alexandra. Dívka o něj projevuje zájem, ale on ji záměrně ignoruje. Zde bychom mohli poukázat na ambivalentní rysy v chování hlavní postavy. O Lízu jeví zájem, ale předchozí neúspěchy ho odrazují od aktivního přístupu. Tento vztah také končí tím, že otec Lízy zamezí jejich setkávání.

Osudové poslední setkání je s čtvrtou dívkou, a ta je v románu „bezejmennou“ dcerou Alexandra Stěpanyče. Domníváme se, že Gončarov záměrně neuvádí jméno této postavy. Zřejmě tímto dokresluje přerod charakteru hlavního hrdiny. Zde můžeme znovu poukázat na kontrast idealistických citů na začátku příběhu a vypočítavosti, kterou můžeme pozorovat na konci dějové linie. Alexandr se rozhodne oženit, jelikož sňatek je společensky výhodný a nevěsta je bohatá, a ani ho nezajímá jméno budoucí nevěsty. Při posledním vztahu je přerod hlavního hrdiny dokončen. V některé míře se ambivalentní chování projevuje i v postavě strýce, kdy na konci příběhu souhlasí s počinem Alexandra, ale vyjadřuje nevoli, protože jeho synovec se příliš otevřeně vyjadřuje před svojí tetou jeho ženou, která neschvaluje příliš racionální pojetí tohoto budoucího sňatku. Na konci příběhu je narušeno stereotypní chování strýce, kdy svého synovce poprvé obejmě.

3.2.2. Román Oblomov

V románu Oblomov můžeme přepokládat zapojení autobiografických rysů ze života I. A. Gončarova. Podle slov Jiřího Zapletala je Oblomov mohutné psychologické drama šlechtického statkáře, jemuž rodinná výchova v zaostalé nevolnické vsi dala do vínku odpor k jakékoliv skutečné činnosti a odsoudila ho ke smrtelné letargii vůle. Pro hlavní hrdinku románu Olgu, vyjadřuje sympatie řada českých literárních kritiků. „Olga se řadí mezi nejkrásnější, umělecky nejdokonalejší ženské postavy ruského románu“ (Zapletal 1963, 466).

O věhlasu tohoto příběhu jsme se již zmiňovali v kapitole o současné recepci, ale je i zde nezbytné uvést, že tento román je možné řadit mezi ty, které se těší oblibě po celém světě. Shumann říká, že: „O populárnosti toho díla je lehké se přesvědčit, stačí pouze zadat jméno hlavního hrdiny do jednoho z internetových vyhledávačů a tímto způsobem můžeme najít několik tisíc stránek, které slouží jako důkaz, že román Oblomov, četli po celém světě“ (<http://goncharov.lit-info.ru/goncharov/articles/shyumann-bessmertnyj-oblomov.htm>, online, cit. 30.05.2023). Tento román již více než století vyvolává řadu otázek.

Oblomov je nejznámější z autorových textů a je opředen jakousi novodobou mytologií. Je vyzdvihován jako fakticky hlavní text spisovatele, ale z našeho pohledu je nutné poněkud narušit chronologii četby, kdy je vždy čtenářům doporučován na prvním místě. Věhlas

tohoto díla si netroufáme popřít, jedná se nám pouze o změnu seznámení čtenáře s dílem I. A. Gončarova. Nesprávný pohled na chronologii románů potvrzuje i sám autor, který byl k sobě velmi kritický, zdánlivě řekl příteli „ať prvních 100 stran přeskočí“ (Лобкарёва 2017, 8-9). protože je hlavní hrdina v této pasáži nečinný. Předpokládáme, že příčinou nečinnosti Oblomov je skrytá ambivalence v jeho charakteru, přemýšlí většinou tak, že by rád něco vykonal, ale hned kladné stránky přepokládané činnosti zavrhuje. Velmi často se sám sebe ptá, k čemu to bude, a to ho vrací do původního stavu.

Jedná se o druhou část románové trilogie. Její dva protagonisté Štolc a Oblomov představují svými charaktery výrazný kontrast. Hlavní hrdina, jehož jméno je uvedeno v názvu díla jako Ilja Iljič Oblomov, je protikladem k ostatními postavám románu. Pasivní člověk bez velkých cílů, který nemá ani umělecké ambice a nezajímá ho ani kariérní postup. Problém, jež odrazuje čtenáře, a ke kterému se kriticky vyjadřuje sám autor je ten, že hlavní hrdina v první části díla pouze nečině polehává na gauči a přemítá u sebe doma. V přítomnosti svého starého také líného sluhy Zachara rozjímává o své budoucnosti, kterou vykresluje velice naivním způsobem, ale také o to, co by bylo dobré zmodernizovat na jeho statku, filozofuje o současných poměrech ve společnosti atd. Ale pouze zůstává u slov, k činům se nemá.

Změna nastane až v momentě, kdy se vrací ze zahraničí dlouholetý přítel z dětství Andrej Štolc, který je velmi aktivní a snaží se svého přítele rozpohybovat. Na důležitou úlohu žen v trilogii poukazuje také fakt, že v tomto díle se dějová linka více rozpohybuje až při vstupu žen do děje. Jeho přítel Štolc seznámí Oblomova s Olgou Iljinskou. „Pokud by do děje nepřišla Olga, byl by děj podoben Nevšednímu příběhu, protože by byl pouze kontrastem Štolce a Oblomova“ (Postonov 1997, 155). Vstup Olgy do děje je považován za klíčový zlom tohoto díla. Jak jsme v této práci dříve uváděli, nápad a podobu této postavy dostal autor právě v českých zemích v Mariánských Lázních. Můžeme jen těžko usuzovat, zdali by tento román dosáhl takového věhlasu bez této klíčové postavy. Tato hrdinka vytrhla Oblomova ze svého stereotypu a vidíme přerod hlavního hrdiny, který se pokouší přestat s prokrastinací a aktivně přistupovat k životu. Hlavní hrdinka okouzlí věčně nečinného Oblomova svým zpěvem. Při jedné z nucených návštěv, ke kterým byl svým přítelem Štolcem přinucen, zaslechne I. I. Oblomov Olgu zpívat Casta Diva. Casta Diva je také

důkazem vzdělanosti Gončarova (v té době tato árie byla méně rozšířenou a povědomí o ní měli pouze milovníci hudby) a také tím, že se literát zajímal o soudobé kulturní dění. Je to árie italského hudebního skladatele Vincenzo Belliniho a je součástí opery Norma. Gončarov se nechával inspirovat ostatními umělci, to je patrné i v tomto díle. Casta Diva pojednává o zrazené hrdince, kterou její milý opustil kvůli jiné ženě. Něco podobného se stane i Olze, kdy ji Oblomov opouští kvůli vdově Agafje Pšenicyonové, která ho nevytrhává z jeho pasivnosti. Čtenář se setkává s kontrastem lenivce a aktivního člověka. Také v začátku vztahu Oblomova a Olgy hraje důležitou roli šerík, kterému symbolisté přidávají znamení předzvěsti konce. Postavy v díle jsou opět v kontrastu, Ilja Iljič Oblomov je čestný člověk a stane se obětí podvodu od Ivana Muchojarova, vypočítavce a podvodníka. Olga se vdá za Oblomovova přítele Štolce. Obě osudové ženy hrdiny toho románu tvoří kontrast. Olga je mladá a nezkušená, Agafja je zkušená. Oblomov ji také popisuje jako ženu praktickou a Olgu jako snílka v oblacích. Také při návštěvě Štolce, Oblomov poukazuje na to, že Agafja plní ženské povinnosti a Olga přitom neumí ani vařit. Povaha postavy Olgy je v kontrastu s pokornou Pšenicyonovou. V době napsání románu se již ve společnosti často diskutovalo o emancipaci žen. Olga představuje utvářející se nový řád, přičemž Agafja zastupuje staré pořádky.

„Olga je typ dívky, které je zcela cizí svět koketérie módních slečen, banálně koketujících na plesech a promenádách, vystavujících se na společenském „trhu“ nevěst“ (Zapletal 1963, 465). Je to typ neafektované, přemýšlivé, intelektuálně a citově náročné a kritické ženy (tamtéž). Olga je také opakem upadajícího Ilja Iljiče, má oproti němu vysoké nároky a touhu jít kupředu. Román je zakončen smrtí Oblomova.

3.2.3. Román Strž

K jeho vzniku došlo poté, co sám I. A. Gončarov po dvanácti letech navštívil rodný Simbirsk. V něm samotném vznikl rozsáhlý vnitřní konflikt, jelikož žil do té doby ve velkoměstech. Troufáme si tvrdit, že mezi uvažováním hlavního hrdiny románu Strž a tvůrcem toho románu existuje jistá paralela. Podobně se odvíjí životní události: autor i Rajskej se ocitají ve své domovině, když jim bylo okolo 30 let a pohlíží na uplynulé roky události retrospektivně.

Kniha je posledním dílo trilogie. Literát již vydal Oblomova, a to mělo naplnit široká očekávání. Sám I. A. Gončarov nazval Strž jako román o románu, protože protagonista, neuplatněný umělec, se chystá napsat román. Literární vědec Novotný nazval spisovatel ve vztahu k tomu závěrečnému dílu objektivním epikem (Novotný 2006, 32).

„Osud Gončarovova románu Strž je jakýmsi způsobem dramatický, Strž byla vytvářena v období rozkvětu ruského románu a její tvůrce, v tu dobu již známý spisovatel, který se proslavil románem Oblomov, si moc dobře uvědomoval, jakou na sebe bere zodpovědnost“ (Николаев 1980, 14). Sám I. A. Gončarov vkládal do románu veliké naděje (tamtéž). Jak jsme již zmiňovali, toto dílo bylo tehdejšími kritiky oproti jeho ostatním románům hojně kritizováno. Velkou roli v nepřijetí sehrál spíše politický podtext a autorova cenzorská léta.

Ze zachovaných dobových dopisů I. A. Gončarova je známé také to, že autora při psaní posledního románu provázely těžkosti. Ze vzpomínek Gončarova „Na scéně se objevují obličej, postavy, obrazy, ale spojit, najít jejich smysl, cíl těchto obrazů nejsem schopen nebo nemohu“ (Лобкарёва 2017, 8-9). Až na konci 60. let spisovatel završuje své dílo, jelikož v roce 1867 I. A. Gončarov odchází do důchodu. Literát v tomto období zažíval jak příval inspirace, tak i pokles sil a nedůvěry v sebe sama. Byl si vědom toho, že žádný další román již nenapiše. V osobní korespondenci se k tomuto románu vyjádřil takto: „Tento román byl můj život, dal jsem do něj kus sebe, mě, blízké osoby, svou vlast, rodná místa, vše, co mi bylo v životě blízké“ (tamtéž). I. A. Gončarov vyjadřuje své smýšlení o čase, svůj názor na tehdejší Rusko a jeho rozvoj. V dopise z 19.6.1868, kdy pracoval na čtvrté části románu, napsal Gončarov o své práci: „Nedobrovolně, nevědomě promlouvám k sobě a vysvětluji lásku k lidem i Rusku“ (tamtéž).

O nesporném inspirativním vlivu českých zemí jsme se již zmiňovali. I v tomto posledním románu je možné pozorovat tento jev. Ač bylo prostředí pro autora podnětné, některé jevy také kritizoval. Zejména se negativně vyjadřoval k chování ruských lázeňských hostů. Když vymýšlel postavu Marka Volochova, který byl představitelem ruského nihilismu a který měl blízko k Serno-Solovjevičovi a Obručovi, inspiroval se některými z návštěvníků lázní (<https://www.hamelika.cz/>, online, cit. 20.04.2023).

Nihilismus v tehdejší ruské společnosti byl hnutím proti všem stávajícím řádům (Novotný 2006, 32). V této poslední části trilogie je velmi často také zmiňován francouzský vojevůdce Napoleon. I z tohoto důvodu jsme zařadili do jedné z úvodních kapitol naší diplomové práce stručný přehled historie. Jelikož je patrné, že se literát zajímal o dění v tehdejší Rusku, nad událostmi se hluboce zamýšlel a některé historické události promítal do svých románů.

Protagonistou románu je Boris Pavlovič Rajský, který je také jako hrdina Všedního příběhu snílek, básník a umělec, který se v Petrohradu pokouší prorazit. U tohoto hlavního hrdiny je možné pozorovat prvky ambivalence, jelikož autor často mění své zaměření a dělat rozhodnutí mu činí značné potíže. Stejně jako u hlavního hrdiny Oblomova můžeme pozorovat i u Rajského jistou letargii.

Mezi další ústřední postavy řadíme dvě charakterově rozdílné sestřenice Věru a Marfiňku. Obě patří mezi tzv. porušitelé Němky. Jedna je velmi hrdá a zastává novodobé názory, druhá je svázaná se svým rodným místem a nedokázala by ho opustit. Marfiňka ani nevidí důvod své bydliště měnit a o navštívení nejen ruských, ale i zahraničních velkoměst nejeví zájem.

Mezi výrazné osobnosti tohoto románu řadíme také babičku Taťánu Markovnu Berežkovovou, která symbolizuje staré pořádky v Rusku. Rajský, ač s babičkou udržuje přátelské vztahy, tak se názorově značně odlišují. Jejich názorové střety čtenáře provází celou dějovou linií. Ač se jejich postoje různí, tak se babička svého vnuka zastává. Rajský starými řády do jisté míry i pohrdá. Své předky, kteří patřili mezi významné osobnosti drží v úctě, ale odmítá následovat jejich slibnou kariéru.

Kontrast prostředí pozorujeme na začátku tohoto románu. Je nám představen v ostrém protikladu neudržovaný, zanedbaný byt a pečovaný statek, který spravuje jeho babička.

V příběhu jsme svědky také toho, kdy se zbožná Věra zamiluje do bezbožného Marka. Jeho bezbožnost způsobí rozpad vztahu. Statkář Ivan Ivanyč Tušin způsobí zvrat v dějové linii, je možné ho přirovnat k Petru Adujevovi z Všedního příběhu či ke Štolcovi z románu Oblomov, bývá nazýván člověkem činu. Věra dovrší vznešenou galerii ženských postav I. A. Gončarova.

Věra rozjímalala nad tím, čeho se Rajskij pokouší dosáhnout, rozpačitě pozoruje jeho snahy zapůsobit na ženy, má z něj rozporuplné pocity. Zkouší namalovat obraz, což také nedokončí, zkouší hrát na nějaký hudební nástroj, toho ale také brzy zanechá. Pokouší se napsat román, uchopuje myšlenky v reálném světě současníků a přemýšlí, jak na nich postavit svůj román. Sympatie u Věry získává až tehdy, kdy se zastane Poliny, čímž navenek projeví svůj charakter, což se Věře nakonec zamlouvá.

V závěru popisu tohoto románu je možné tvrdit, že sám autor se nechal slyšet, že to nejsou tři samostatná díla, ale jedno. „Všechny jsou spojené tenkou nití, od jedné epochy, jak jsem já je prožíval“ (Gončarov).

4. Didaktická část

4.1. Možnost praktické aplikace

Návštěva Mariánských Lázní by byla vhodným doplněním výuky, při studiu učiva literatury, formou exkurze. Například v rámci projektových dnů ve škole. Stezku spisovatelů v Mariánských Lázních, kterou je možné s žáky základních či středních škol v rámci mezipředmětových vztahů navštívit. Je možné propojit hodinu českého jazyka, literatury a ruského či jiného jazyka. Můžeme využít didaktické potenciálu Stezky spisovatelů, neboť nás provádí a informuje o významných nejen českých, ale i zahraničních osobnostech. Na stezce se zájemci seznamují se zajímavými místy Mariánských Lázní. Obsahuje 11 panelů, které zájemci představují jednotlivé osobnosti a přináší jim zajímavá fakta. Je možné využít kvízu, který připravilo město pro žáky. Tyto aktivity jsou odstupňovány podle toho, zdali se jedná o střední či 2. stupeň základních škol. Lze žáky rozdělit do menších skupin, kdy samostatně vypracovávají kvíz, výsledky je možné poté porovnat a v případě nutnosti opravit. Kvíz má i přiloženou mapku, podle které se mohou žáci orientovat, kde se daný informační panel nachází. Kvíz je volně dostupný na stránkách města. V příloze této práce je daný kvíz k nahlédnutí (příloha číslo 8).

Lázeňské město také nabízí využít služeb průvodce, který se specializuje na dětské publikum. Tato možnost platí nejen pro školy, ale i pro širokou veřejnost.

Na stezce jsou nám představeny osobnosti, například Ivan Alexandrovič Gončarov, Maxim Gorkij, Franz Kafka a také Miroslav Horníček. Pokud zůstaneme u I. A. Gončarova, je možné s žáky projít místa, kde pobýval či najít pamětní desku autora. V příloze této diplomové práce je možné také najít pod číslem 9. ukázkou informačního panelu.

4.2. Hypotetický plán praktického využití

4.2.1. 21. Základní škola v Plzni

Pro hypotetickou hodinu jsem vybral 21. základní školu v Plzni. Jelikož se jedná o hodinu v rámci projektových dnů, kde by se navštívilo toto významné lázeňské město, využití toho plánu je příhodné pro školy, které jsou situovány v blízkosti toho města. Plán byl vytvořen hlavně pro školy v Plzeňském, Karlovarském, Ústeckém a Středočeském kraji, a to z několika důvodů, hlavně přístupnost vlakových a jiných spojů ale hlavně také časové

náročnosti se na dané místo dostat. Avšak pro školy z ostatních krajů je také tento plán využitelný.

Po rozsáhlém vyhledávání, porovnávání a prohlížení jednotlivých tematických plánů a zaměření škol nám tato škola přišla nejvhodnější pro ukázkou názorné aplikace. Jelikož ZŠ se zaměřuje na praktické využití jazyku, žákům nabízí širokou škálu možností studia jazyka. Na této základní škole se vyučuje nejen anglický a německý jazyk, ale také ruský a francouzský jazyk. Školní vzdělávací plán se dokonce jmenuje „Brána jazyků otevřená“. Tato praktická aplikace v terénu jistě splní cíl školy, což je vzbudit zájem o studium cizích jazyků.

Škola také prezentuje své cíle přehledně na svých stránkách. Jelikož tyto cíle se shodují s naší myšlenkou, dovolíme si je uvést. „Naším cílem je kvalitní a systematická příprava žáků pro život, motivace pro další vzdělávání. V oblasti jazykové chceme naučit naše žáky živě komunikovat v běžných situacích, a to nejméně ve dvou cizích jazycích. Snažíme se, aby žáci chodili do své školy rádi, vnímali ji jako školu otevřenou moderním metodám a trendům, vnímající a přijímající jejich myšlenky a podněty, školu zdravou, fungující, inspirující“ (<https://www.21zsplzen.cz/o-skole/vyuka-jazyku/koncepce-vyuky>, online, cit. 08.06.2023). Také tato škola se zaměřuje nejen na různé jazykové projekty a také každoročně pořádají studijně-poznávací zájezdy do zemí, jejichž jazyky žáci studují. Výuka ruského jazyka je na této škole volitelná, probíhá v 7. ročníku.

4.2.2. Využití kurikulárních dokumentů

Rámcový vzdělávací program (RVP) je státní kurikulární dokument, který udává doporučené výstupy z jednotlivých oblastí, to jsou očekávané výstupy, co má žák vědět a kde, jak má prokázat znalost. V praxi je obvyklé, že se vyučuje anglický jazyk jako první. Tudíž je anglický jazyk uveden v RVP jako (první) cizí jazyk.

Cizí jazyk spadá do širší vzdělávací oblasti v RVP nazvané Jazyk a jazyková komunikace. Sem spadají také i zmíněné další jazyky uvedené jako druhý cizí jazyk. Do této kategorie patří německý, ruský, francouzský, španělský jazyk. Naše téma spadá do oblasti cizí jazyk. Také do oblasti jazyk a jazyková komunikace spadá samozřejmě Český jazyk a literatura. V RVP je zmíněná nutnost znalosti cizích jazyků v různých oblastech žáka

(<https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/> online, cit. 05.06.2023).

Pro přehlednost uvádíme Školní vzdělávací program, školy, kterou jsme si pro naši praktickou část vybrali, jelikož se shoduje s tím, jak uvedeme praktickou hodinu. Program této školy, jak jsme zmiňovali výše, se jmenuje „Brána jazyků otevřená“. Celý tento dokument je k nahlédnutí na stránkách základní školy (<https://www.21zspzlen.cz/> online, cit. 05.06.2023).

← svp-brana-jazyku-ote...

5.19 Ruský jazyk

Počet vyučovacích hodin za týden									Celkem
1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	
0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
						Nepovinný			

Název předmětu	Ruský jazyk
Oblast	Nepovinné předměty
Charakteristika předmětu	Vyučovací předmět Ruský jazyk vychází ze vzdělávacího oblasti Jazyk a jazyková komunikace.
Obsahové, časové a organizační vymezení předmětu (specifické informace o předmětu důležité pro jeho realizaci)	Vzdělávací obsah U začínajících žáků (tj. u žáků 7. ročníku) usilujeme především o probuzení zájmu o studium ruského jazyka a snažíme se je pozitivně motivovat k učení se tomuto předmětu.

273

ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM – Brána jazyků otevřená 20/21

Název předmětu	Ruský jazyk
	<p>Prioritní je aktivní osvojení jazykových znalostí a dovedností nezbytných k dorozumění a komunikaci žáků v cizím jazyce v běžných životních situacích.</p> <p>Na konci 7. ročníku jsou žáci schopni číst s porozuměním cizojazyčné texty přiměřené náročnosti co do rozsahu, gramatiky i obsahu.</p> <p>Žáky se snažíme dovést na takovou úroveň jazykových znalostí, aby byli schopni porozumět přiměřeně náročnému ústnímu i písemnému sdělení, reagovat na ně, tvořit otázky i na ně odpovídat, vyžádat si i poskytnout informace apod.</p> <p>Usilujeme rovněž o rozvíjení žákovy samostatnosti ve smyslu např. sestavení jednoduchých ústních i písemných sdělení týkajících se probíraných témat a souvisejících s každodenními situacemi.</p> <p>V hodinách poznáváme kulturu a realie vztahující se k ruský mluvicím zemím, u žáků podněcujeme zájem o tamější aktuální společenské dění a nové poznatky. Se získanými informacemi žáci mají možnost dále pracovat.</p> <p>Žáky podporujeme ve vytváření vhodných a efektivních učebních návyků a „strategií“, vymýšlíme různé mnemotechnické pomůcky vedoucí ke snazšímu zapamatování či osvojení si určitého jazykového jevu, společně si sdělujeme své poznatky z procesu učení.</p> <p>Žáky vedeme k pochopení významu studia cizího jazyka pro osobní život i budoucí profesní zaměření.</p> <p>Snažíme se rovněž o to, aby žáci vnímali znalost a ovládnutí ruského jazyka jako jednoho ze způsobů obohacení a rozšíření jejich poznání a zároveň jako klíč k pochopení, respektu a toleranci odlišných cizojazyčných kultur.</p> <p>Formy a metody realizace Při vyučování jsou v hodinách využívány tyto organizační formy práce: frontální, skupinová, dyadická (tj. ve dvojicích) i individuální.</p> <p>Z hlediska metod využíváme výklad, poslech, dialog, četbu, reprodukci a překlad textu, diskusi, sledování dokumentů, dále hry, soutěže, jazykolamy, básně, písně, jednoduchou dramatičtaci.</p> <p>Časová dotace Vyučovací předmět Ruský jazyk se vyučuje jako nepovinný předmět v 7. ročníku 2. stupně ZŠ v rozsahu 1 hodina týdně.</p> <p>Místo realizace Žáci se ruskému jazyku učí v moderní učebně, jež svým vybavením plně odpovídá výuce cizího jazyka. K dispozici je nám rovněž i nadstandardně vybavená učebna výpočetní techniky.</p> <p>Průřezová témata</p>

Jelikož se v rámci projektových dnů neopíráme o tematický plán, který nám pomáhá se zorientovat v časovém harmonogramu dané školy, proto tento dokument v práci neuvádíme.

4.2.2. Didaktická transformace učiva

Projektové dny, školní výlet

Předmět: jazyky

Ročník: 7, protože na naší vybrané škole se ruský jazyk vyučuje v 7. třídách

Počet žáků: jelikož se jedná o fiktivní třídu, nevíme přesný počet žáků, podle počtu žáků by žáky doprovázel adekvátní počet doprovázejících vyučujících

Tematický celek: Projektová výuka

Pomůcky: informační tabule Stezky spisovatelů, kvíz, případně průvodce města,

Cíl hodiny: žák vyhledá správné informace, úspěšná práce ve dvojici, žák aplikuje nově získané poznatky z literatury, žák zdokumentuje průběh projektového dne

V průběhu tohoto projektového dne by byly rozvíjeny tyto klíčové kompetence:

- Kompetence k učení – propojení znalostí z předešlých hodin, vyhledávání, zpracovávání a používání informací, nová fakta o známých osobnostech
- komunikační – nutnost spolupráce, práce ve skupině, práce skupina hodnocena jako celek
- Kompetence sociální – komunikace a spolupráce s ostatními žáky
- Kompetence digitální – zaznamenávání průběhu práce na přenosné zařízení

Do času se započítává přeprava žáků do Mariánských Lázní, předpoklad časové náročnosti z Plzně odhadujeme na hodinu a půl v jednom směru. Předpokládáme také to, že žáci o této aktivitě byly dříve již informováni a vědí, jak daný projektový den bude probíhat. Informační tabule jsou rozmístěny nedaleko od sebe. Také delší vyhodnocení bude v následující vyučovací hodině. Žáci ve své skupině se po návštěvě dohodnou a vybírají si

jednu známou osobnost, o které zjistí více informací, které budou později prezentovat v následujících hodinách. Budou mít také za úkol, jako skupina uvést proč si danou osobnost vybrali. Co se týká bezpečnosti, jeden učitel zůstává na předem domluveném místě, kde se žáci po vyhledání všech informací vracejí. Ostatní učitelé by se pohybovali v blízkosti skupinek a dohlíželi na bezpečnost žáků a zodpovídali případné dotazy, či doplňovali informace. Tento projektový den probíhá v rámci celého dne s návratem v odpoledních hodinách. V rámci rozvoje digitálních kompetencí, bude pověřen jeden žák v každé skupině, aby zdokumentoval průběh dne. Záznam později poslouží jako motivační materiál pro ostatní žáky školy. Videá a fotografie budou v následujících hodinách v počítačové učebně sestříhány a upraveny ve skupinách k závěrečné prezentaci. Na začátku jsou jasně dána kritéria hodnocení. Největší roli bude hrát objektivnost a schopnost předat informace. Žáci si vyzkouší, jak vytvořit reportáž.

ČAS	OBSAH	CÍL	METODA A FORMA VÝUKY	HODNOCENÍ	POZNÁMKY A POMŮCKY
15 min	Seznámení s místem, rozdělení do skupin, podle počtu žáků, rozdání kvízu, ujasnění si pravidel, jak bude den probíhat	Aktivizace, instruktáž	Frontální, skupinová práce	slovní	Kvíz, tabule
90 min	Žáci ve skupinách vyhledávají informace na tabulích a přepisují odpovědi do kvízu	vyhledání informací	skupinová práce, práce v terénu	slovní	Kvíz, tabule
30 min	Prostor pro dokončení, občerstvení				
45 min	V domluveném čase se skupiny žáků sejdou na předem dohodnutém místě, kde se prověří správné Prostor pro reflexi a diskuzi	Ověření správných odpovědí, reflexe, diskuze	skupinová práce práce v terénu	slovní	Kvíz, tabule
60 min	Návštěva vhodné výstavy probíhající v knihovně, vztahující se k nějaké význačné osobnosti	diskuze	skupinová práce/samostatná	slovní	

Možná kritická místa a případná alterace:

Během tohoto projektového dnu je nezbytná dbát na bezpečnost, problémy mohou nastat nejen při přejezdu do Mariánských Lázních ale i v hromadné dopravě města. Problém může také nastat při vyhledávání informací a jednotlivých informačních tabulích.

Závěr

Podařilo se nám shromáždit relevantní odborné zdroje, které se vztahují k tvorbě a životu I. A. Gončarova. Při hledání potřebných zdrojů jsme se potýkali s těžkostmi vzhledem ke snížení dostupnosti ruské literatury vyvolanými současnými politickými událostmi. Některé ruské internetové zdroje, který byly dříve využívány, se staly nedostupnými. Například internetový zdroj, který poskytuje k nahlédnutí archiv časopisu Vjestnik Jevropy, kde I. A. Gončarov publikoval, článek Porušení poslední vůle není přístupný v České republice.

Diplomová práce představuje nový pohled na dílo I. A. Gončarova. Psaní této práce bylo ztíženo, tím, že ještě před smrtí si spisovatel jednak nepřál vydat svou osobní korespondenci, ale také zničil svůj literární archiv. Některé interpretace jsme propojili s novějšími poznatky (pasáž o prokrastinaci). Vyzdvihli jsme důležitost vzbudit v dětském auditoriu zájem a jako první představit cestopis místo složitého filozofického románu Oblomov. Připomenuli jsme klíčové historické události, které sehrály významnou roli v životě autora a také ovlivnily jeho dílo. Uvedli jsme spojitost jeho životní dráhy a tvorby, kdy neúspěšný osobní život sehrál jistou roli v jeho románech. Také jsme poukázali a zdůvodnili, co bylo motivací literáta k daleké cestě do Japonska. Nastínili jsme nový pohled na chronologii četby, kdy dílo Fregata Pallada stavíme do popředí. Představujeme ho jako pomyslný most k dalším románům nejen tohoto autora, ale k ruské klasické literatuře jako takové. Prezentovali jsme nejen současné poznatky a novodobé práce vědců, kteří se zabývají tímto významným spisovatelem, ale také ohlasy tehdejší doby. Přinesli jsme spojitosti, které nejsou známé mezi širokou veřejností, což je například to, že české země sehrály důležitou roli v tvorbě Gončarova. Pobyt v Mariánských Lázních umožnil vznik celosvětově proslulého díla Oblomov a dalo tomuto románu osobitý ráz. Literárně historické poznatky a interpretační pokusy se prolínaly s aplikací takových teoretických pojmů jako je kontrast a ambivalence v literární tvorbě. Prvky těchto jevů jsme prezentovali v interpretacích uvedených děl.

V praktické části práce jsme nastínili, jak by mohly vypadat projektové dny zaměřené na literaturu, které by propojily vícero předmětů a posílili mezipředmětové vztahy. Domníváme se, že je přínosné propojit pro žáky vícero předmětů. Naše praktická aplikace zahrnuje nejen jazyky a literaturu, ale také dějepis a zeměpis. V praktické části práce jsme

se také zaměřili na zvýšení motivace s důrazem o studium jazyka a literatury. Během praktické aplikace hypotetické hodiny je možné rozvíjet klíčové kompetence a rozvinout zájem dětí o literaturu jako celku. Uvedli jsme spojitosti a nepřinášíme ruskou literaturu izolovaně, ale v kontextu jiných literatur. Poukazujeme na propojenost evropských literatur jako na bezednou studnici idejí. Zdaleka nebyly vyčerpány všechny dostupné zdroje.

Resumé

The main objective of this diploma thesis is to present a new idea of chronological perception of Ivan Goncharov's work. In our writing, we highlight the travel journal, from his travels around to world. From imperial Russia to England across the Atlantic Ocean to the Cape of Good Hope and far to Asia, where they had a business discussion with Japan, which was a country, that in that time showed zero interest in foreign affairs. Later it was published as a book and has the potential to increase not only children's interests. It has the potential to serve as a bridge to other authors' masterpieces. Also, in the first chapter, the thesis lists major events from the history of that time, which had an influence on the writer. The diploma thesis introduces not only recent books and current researchers that are interested in his life and work but also the opinions of famous authors that lived in the same period as Ivan Goncharov, for instance, Dostojevski.

The second chapter is devoted to translation into the Czech language, theatre and movie adaption and research about the quality of the translations not only to the Czech language. At the start of the chapter is an explanation of the contrast and ambivalence present as it plays a key role in each of the author's works. The work also presents the influence of the Czech Republic on the author. And how the spa region of Mariánské Lázně helped the author to finish his work and increased his creativity.

The third chapter of the thesis deals with the new perception of the author and describes each of the author's masterpieces in contrast and we also point at the ambivalence visible in each of his novels.

Practical part focus on the class application. What potential lesson could look like and how we could increase the children's motivation in reading in general.

Резюме

Основная цель данной работы – представить новую идею хронологического восприятия творчества И. А. Гончарова. В нашем дипломном проекте мы предполагаем, что путевой журнал автора нужно изучать в школах раньше, чем остальные произведения. Данное произведение описывает путешествия по миру: из имперской России в Англию, через Атлантический океан к мысу Доброй Надежды и в далекую Азию, где вели деловые переговоры с Японией, страной, не желавшей в те времена открываться для остального мира. Позже эти заметки писателя были изданы в виде книги. Эта книга может повысить интерес не только детей. Они могут послужить мостом к шедеврам других авторов. Также в первой главе дипломной работы перечислены основные исторические события того времени, оказавшие влияние на писателя. Здесь представлены не только последние и современные исследования, посвящённые его жизни и творчеству, но и мнения известных авторов, живших в то же время, например, Достоевского.

Вторая глава посвящена переводам на чешский язык, театральной и киноадаптации и исследованию качества переводов не только на чешский язык. В начале главы даются определения понятий «контраст» и «амбивалентность», поскольку они играют ключевую роль в каждом романе автора. В нашей дипломной работе также представлено влияние Чехии на творчество автора и как атмосфера курорта Марианские Лазни помогла автору завершить работу и увеличить свой творческий потенциал.

Третья глава нашей работы посвящена попытке представить новую методику восприятия текстов автора и описывает каждый из его шедевров, показывая контрасты и амбивалентность, например, в характерах героев, описании среды, в представлении различных идей и т. д.

Практическая часть, являющаяся составляющей четвёртой главы, посвящена применению представленной методики в основной школе. Здесь предложены возможности проведения так наз. «проектных дней», в рамках которых можно провести экскурсию по курортному городу с акцентом на творчество И. А. Гончарова.

Seznam literatury

BEČKA, Josef; SKWARSKA, Karolina (eds). *Slavica v české řeči: české překlady ze slovanských jazyků do roku 1860*. 2. dopl. vyd. Praha: Slovanský ústav, 2002. Bibliografie (Slovanský ústav). ISBN 80-85494-63-9.

ČERNÁ, Š. *Женщины в романах Гончарова*. Praha, 1959. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta filozofická.

MURAVEJSKIJ S. D. Komentáře. In: Gončarov I. A. *Fregata Pallada*. Praha: Vyšehrad, 1951, Str. 739–774. ISBN není

NOVOTNÝ, Vladimír. *Eseje o ruských spisovatelích*. Praha: Cherm., 2006. ISBN 80-86370-25-9.

NOVOTNÝ, Vladimír. Generace ve Strži. In: Gončarov I. A. *Strž*. Praha: Odeon, 1981. Str. 737–746. ISBN není.

PAŠTEKA, Július. Gončarov roman citov a ideí. In: Gončarov I. A. *Úšut*. Bratislava: Tatran, 1974. Str. 763–783. ISBN není.

PEČENKA, Marek; LITERA, Bohuslav. *Dějiny Ruska v datech*. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 978-80-86569-14-7.

PISKÁČEK, Jaroslav. Nevšední Talent. In: Gončarov I. A. *Všední příběh*. Praha: Mladá fronta, 1973. Str. 297–302. ISBN není.

POSPÍŠIL, Ivo, (ed.). *Ivan Gončarov i jevropeskij klassicizm i neoklassicizm. Иван Гончаров и европейский классицизм и неоклассицизм*. Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2021. ISBN 978-80-88296-14-0.

POSPÍŠIL, Ivo. *Kapitoly z ruské klasické litery (Nástin vývoje, klíčové problémy a diskuze)*. Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2014. ISBN 978-80-210-7277-0.

POSPÍŠIL, Ivo. *K teorii ruské literatury a jejím souvislostem*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6216-0.

SLOBODOVÁ, Dana. *Ženské postavy v dílech I. A. Gončarova*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta filozofická.

ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 5., rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-613-2.

VOREL, Jan a kol. *Ruská a polská literární esejistika konce 19. a počátku 20. století v komparativní pojetí*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017. ISBN 978-80-7464-944-8.

VYDRA, Zbyněk a kol. *Dějiny Ruska*. 2. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2022. ISBN 978-742-903-9.

ZAHRÁDKA, Miroslav. *Ruská literatura XIX. století v kontextu evropských literatur (Osobnosti a dialog literatur)*. Olomouc: Periplum, 2003. ISBN 80-86624-08-0

ZAHRÁDKA, Miroslav. *Ruská literatura XX. století (Literární proudy a osobnosti)*. Olomouc: Periplum, 2005. ISBN 80-86624-25.

ZAHRÁDKA, Miroslav. *Slovník rusko-českých literárních vztahů*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008. ISBN 978-80-7405-005-3.

ZAPLETAL Jiří, Svět na sklonku věku plachetnic. In: Gončarov I. A. *Fregata Pallada*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964. Str. 795–813. ISBN není.

ZAPLETAL, Jiří. Diagnosa žalující. In: Gončarov I. A. *Oblomov*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. Str. 463–469. ISBN není.

ГОНЧАРОВ И. А. Нарушение воли. *Вестник Европы*. Roč. 24 (1889), č.3/4, díl 2, Str. 71—90.

ГОНЧАРОВ И. А. *Собрание сочинений*: В 8 т. Москва: Гос. изд-во худож. лит., 1952—1955.

ГОНЧАРОВ И. А. *Статьи, заметки, рецензии, автобиографии, избранные письма*. Т. 8. Москва: Гос. изд-во худож. лит., 1955. Str. 64—113.

ГОНЧАРОВ И. А. *Фрегат Паллада*. Jižní Karolina: Create Space, 2018, ISBN 9781727857818.

ГОНЧАРОВ И. А. Лучше поздно, чем никогда: (Критические заметки). Гончаров И. А. *Собрание сочинений*: В 8 т. Москва: Гос. изд-во худож. лит., 1952—1955.

ЗУБКОВ, М. Д. Контраст как выразительное противопоставление в дискурсе оратора. *Вестник Волгоградского государственного университета*. Roč. 2 (2015), č. 26. Str. 56-62. ISSN 1998-9911.

КРАСНОЩЁКОВА Е. А. *И. А. Гончаров: мир творчества*. Санкт-Петербург: Пушкинский фонд, 1997. ISBN 5-85767-112-4.

КРАСНОЩЁКОВА Е. А. *Обломов И. А. Гончарова*. Москва: Худож. лит., 1970. ISBN není.

КУЛЕШОВ, В. И. *Литературные связи России и Западной Европы в XIX веке*. Москва: МГУ, 1977, ISBN 5-200-00336-9.

ЛОБКАРЁВА, А. Душа так открыто и ясно светилась в глазах. И. А. Гончаров в портретах русских художников. *Мономах*. Roč. 3 (2017), č. 99, Str. 6-8 ISSN 00370-0420.

ЛОЩИЦ, Ю. М. *Гончаров*. Москва: Молодая гвардия, 2004. ISBN 5-235-02515-6.

МАРШАЛОВА, И. А. Гончаров и Симбирск. *Мономах*. Roč. 3 (2017), č. 99, Str. 1-4 ISSN 00370-0420.

МЕЛЬНИК, В. И. К вопросу о восприятии И. А. Гончарова в Чехии (о «чешской школе» в гончароведении). *Вестник славянских культур*. Roč. 3 (2016), č. 41. Str. 113-124. ISSN 2073-9567.

МЕЛЬНИК, В. И. Николай Трегубов в судьбе И. А. Гончарова. *Верхневолжский филологический вестник*. Roč. 4 (2018), č. 2. Str. 24-31. ISSN 2499—9679.

НИКОЛАЕВ, П. А. Художественная правда классического романа. In: Гончаров И. А. *Обрыв*. Москва: Художественная литература, 1980. Стр. 5—28. ISBN není.

ПОСТОНОВ, О. Г. *Эстетика И. А. Гончарова*. Новосибирск: Сибирское издательско-полиграфическое и книготорговое предприятие РАН, 1997. ISBN 5-02-031037-9

ШЮМАНН, Д. Бессмертный Обломов. О внелитературной жизни литературного героя. In: Гончаров И. А.: *Материалы Международной конференции, посвященной*

190letiu so dňa roždenia I. A. Gončarova. Uľjanovsk: Korporacia technologij prodvizenija, 2003. Str. 113–123. ISBN není

ЭЛЬСБЕРГ, Я. In: Гончаров И. А. *Обрыв.* Москва: Художественная правда классического романа, 1950. Стр. 767–780, ISBN není.

Elektronické informační zdroje

21. Základní škola [online]. © 2023 [cit. 16.5.2023]. Dostupné z: <https://www.21zsplzen.cz/>

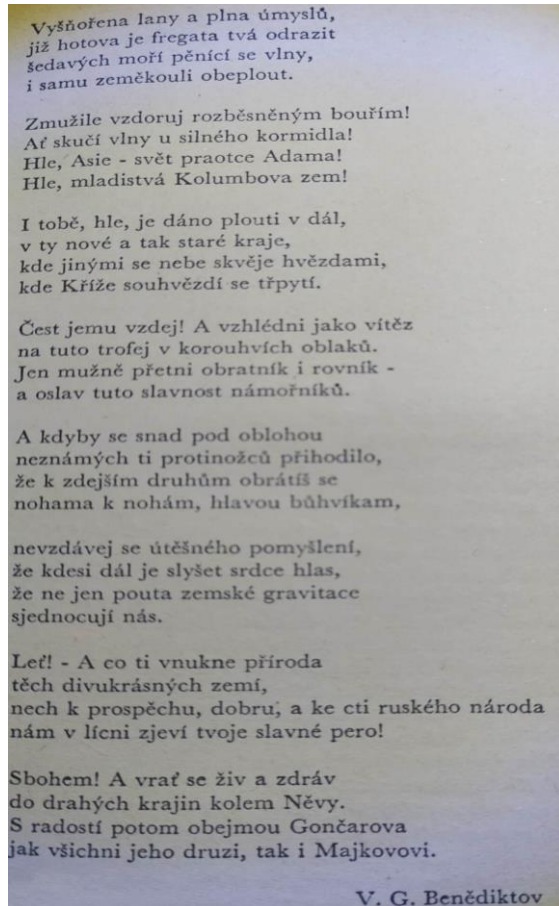
Český jazyk a literatura [online]. Ročník 71 / 2020–2021, 4 [cit. 6.5.2023]. ISSN 0009-0786. Dostupné z: https://ucebnice.fraus.cz/file/edee/2022/08/casopis4-2021_cely_web.pdf

ŠVANDRLÍK, Richard. Hamelika [online]. © 2023 [cit. 16.5.2023]. Dostupné z: <https://www.hamelika.cz/>

БЕЛИНСКИЙ, В. Г. *Взгляд на русскую литературу 1847 года (Отрывок из статьи),* © 2023 [cit. 16.5.2023]. <http://feb-web.ru/feb/gonchar/critics/gvk/gvk-027-.htm>

Přílohy

Příloha číslo 1

Zdroj: Gončarov I. A. *Fregata Pallada*. 1951, s. 745 (fotografie z archivu autora)

ОГЛАВЛЕНИЕ
ВТОРАГО ТУМА.

I.

СЛОВЕСНОСТЬ.

ПРОЗА :

Страниц.

<u>Обыкновенная исторія , романъ въ 2-хъ частяхъ. И. А. Гон-</u>	
<u>чарова. . . . .</u>	<u>5—158. 241—412.</u>
Битва жизни. Повесть Ч. Диккенса. Переводъ А. И. Кронберга.	161
Каталина де Эрайсо. Историческая испанская повесть г. Алекси-	
сиса де Валоа	413

Cesta po jakutské oblasti v Sibíři.

(Dokončení.)

Dokud jsem jel městem, vyhlížely na mne z oken přívětivé obličejy a z pod vrat zuřiví hafani, kteří se v malých městech přílišnou horlivostí v úřadě svém vyznamenávají. S úsměvem patřil jsem na kolem jedoucí různotvárné drožky, na kočí v letním kabátě a huňaté čapce, neb naopak v kožichu a letním klobouku. Zde jest rozsáhlé skladiště, onde jediný kamenný dům, v němž sídlí zemský soud. Jel jsem kolem staré, polo sesuté stěny a viděl několik věží; jsou to zbytky pevnosti, která se zachovala z doby pokoření tohoto kraje. Jakutsk byl založen od kozáků, kteří sem r. 1630. od Jeniseje přišli. Jakutové pokoušeli se o ztečení pevnosti, než nadarmo. Spory vypuklé později mezi kozáky přiměly vládu naši k tomu, že vzala správu kraje toho ve vlastní ruce a brzy přibyl do Jakutska vévoda.

Viděl jsem ještě nemocnici, káznici, státní skladiště obilí, na to přešel jsem kolem bazaru s pestrou tlupou Jakutů a Jakutek. Je tu mnoho ruského, však také mnoho cizorodého, které jistě brzo zanikne ve všeobecném ruském rázu.

Hlídka literární.

Ruské knihy. Mohlo-li se do nedávna Rusům vytýkati, že málo dbají o své slovanské bratry za hranicemi: tož v novější době snažně přičiňují se, aby výčitku takovou od sebe odvrátili. V těchto dnech vyjdou Tomkovy „Dějiny království Českého“ v ruském překladu V. Jakovleva a hned po nich přikročí se k tisku následujících děl o historii slovanské: „Dějiny Černé Hory“, překlad ze srbského; „Dějiny Bulharské“, „Dějiny Srbska“, „Dějiny Haliče“ a konečně „Chrestomatie slovanských nářečí“ se slovníkem. Vydání tato podnikl petrohradský kněhkupec Zvonarev a jest jen co přát, aby sestavena byla svědomitě a se znalostí věcí.

Novosti literatury ruské. Časopisectvo ruské bude v příštím roce obohaceno opět mnohými přírůstky. Tak vydávati bude nový časopis dr. Ch a n, redaktor literárního a naučného časopisu „Vsemirnyj Trud“, dále bude vycházeti nový obchodní a průmyslný časopis denní: „Sodějstvije russkoj trgovli“ redakcí V. Dolinského a politický časopis „Novoje Vremja“, který budou vydávat A. Kirkor a N. Jumatov, bývalý redaktor aristokratické „Věsti.“ — V časopise „Dělo“ vychází nový velký román „Příznaky a život“ od A. A. Slěpčova. Známý román oblíbeného V. Krestovského: „Petrohradské peleše“, jenž, jak známo, již v trojím vydání vyšel, zavedl následkem povšechné známosti své také podnět k vydání karikaturního románu s týmž názvem: „Petrohradské peleše“ se 100 karikaturních obrázků. Mluví se o tom, že znamenitý románopisec Gončarov, známý i českému obecenstvu z románu Oblomov ukončil nový veliký román, jež v krátkém čase obecenstvu předloží. — Pilný badatel

Atlantický oceán a ostrov Madeira. Z cestopisu „Fregat Pollada“ od *J. A. Gončarova*. — (Východ v oceán. — Silný vítr a kolébání. — Příklad na Madeiru.) — Rozhodnuto; pojedu jistě. Očekával jsem stále překážky, proměny; zdálo se mi, že osud se rozmyslí a nepošle mne dále; proto nečinil jsem v Anglii (kam jsem byl na čas přijel) příprav k odjezdu, nezasoboval se mnohým, čeho cestovatel potřebuje na dalekou cestu, i vzal s sebou mnoho takového, čeho je potřeba spíše na zemi nežli na moři. Avšak hle oceán! přestoupíš za jeho prah — a není návratu!

Psal jsem vám z Anglie, kterak jsme plouli průlivem La-Manche-ským, jak nás popadl svěží vítr a 4 dny nás tam držel. Dne 11. ledna vítr utichl, pohoda se vyjasnila, moře ulehlo a trochu sesinalo; dříve však bylo nesmírně šero a kalno; jen vlny, zvedající se, ukazovaly své akvamarinové vrcholky.

Hle, tři míle vzdálí bělá se, štíhlá jako zrůst ženštiny, věž addisonského majáku, vystaveného na moři na kameně, několik mil od břehu. V čas bouře dosahují, jak se praví, vlny mořské až po samou svítilnu. Několikrát se vítr vysmál úsilí člověka a snesl věž do moře; ale člověk trpělivě vystavěl na sříceninách staré budovy novou pevnější a postavil do ní svítilnu a nyní zase oheň rozžehuje a směje se zase větru.

Hbitě plouli jsme z průlivu do oceánu.

Celé jitro nesešel jsem s paluby. Chtěl jsem se seznámit s oceánem. Věděl jsem již od básníků, že bezbřehý, zamračený, teskný, nesmírný, nezměřitelný, neskrotitelný, a učitel zeměpisu pověděl někdy i, že je prostě atlantický.

Vzhlížel jsem se dychtivě nyní v jeho tvářnost, jak vhlížíváme v člověka, kterého známe podle podobizny. Chtělo se mi porovnat podobiznu s původními rysy ležícího přede mnou velikána, v jehož moc jsem se na dlouhý čas odevzdával.

K večeru započalo kolébání. Nu což na tom? ať si se to trochu kolébá a houpá, pro to je oceán. Podivno, ba i mrzuto by bylo, kdyby to mělo jít tak tiše a mírně, jako kdesi v čuchonském zálivě.

K čaji bylo potřebí již položit na stůl rýhy, to jest popříčná prkýnka, jinak nádobky, mísky, šálky, chleb a vše ostatní plazilo se brzo na jednu, brzo na druhou stranu. Ba i nám samým se to špatně sedělo za stolem: soused každou chvíli vrážel do souseda. Započalyt obyčejně zjevy kolebačky: nenadále otevrou se dvěře a s hřmotem se zase zavrou: v kajutách brzo zde, brzo onde něco s hřmotem spadne se stolu, nebo utrhne se odě zdi, vyskočí ze skříně a s cinkotem se rozbije: — sklenice, šálek, láhev; a někdy i skříň sama se zachvěje a pohne; pak nenadále, slyš, protlačuje se někde skrze skulinu stěny paprsek vody a prší na co se přihodí bez rozdílu — na stůl, na divan, někomu na hlavu. Zpočátku to vzbuzovalo žert a smích. Byloť to k smíchu vidět, kterak někdo jde do jednoho kouta a ono ho to odnáší do druhého: nikdo nechodil jak se patří, stále přidupuje na podlahu. Mládež dováděla, vozila se z kouta do kouta jako s vrchu. Posluhové běhali brzo sem brzo tam na hluk upadlé věci, aby zvedli již jen střepy.

(Dokončení.)

„Jaký as je opravdu?“ myslil jsem, rozhlížeje se kolem.
„Co se tají v této nesmírné spoustě? Cím pohostí oceán-plavce?“

Oceán byl pokliden: po něm jedva že se ševalily lehýnké řady vln, jako by řady tichých myšlének přebíhajících po tváři — strasti a vášně mlčely. Pohodlný vítr a mírné vlnění vábily tak laskavě dále a tam . . .

„Kdež je neskrotitelný?“ myslil jsem si opět; na stařecké jeho tváři není ani jediné vrásečky.

Nepřehledný je, to je pravda, vidíš jej pouze na šest mil kolem a tam spouští se naň obzor ve způsobu dosti špinavé opony.

„Mohuten, zasmušil! — hm! uvidíme, uvidíme!“ a obezřev moře z prava, obrátil jsem se na levo a upřel jsem zraky své přímo v tvářnost . . . —

Faddějev (služebník Gončarova na fregatě Palladě) stál přede mnou s čepicí v ruce.

„Co chceš?“

„Pojď, vaše vysokoblahorodí, k obědu, volám tě již dávno a neslyšíš.“

Přijal jsem toho pozvání tím ochotněji, že nahoře bylo chladno. Severní vítr vál tak chladně, že v lehkém kabátě nebylo možno se před ním skrýt. Za stolem seděl vedlé mne námořník, jemuž říkali dědeček, a byl velmi vesel, ba navrhl mi, abych místo rumu vypil sklenku vína z příčiny, že vcházím na oceán.

„Pozdravuji s oceánem!“ řekl.

„Vy jste mu velmi rád, jako starému známému?“ otázal jsem se.

„Ano, my se známe,“ odpověděl dědeček, „a věru jsem rád: nyní nemusí se člověk ani na mapu dívat, v noci může spát; úskalí, píscin a břehů dlouho se nedočkáme.“

„Ale bouře?“

„Do té mně nic není, tu mají jiní na starosti. Ostatně, co pak je bouře v oceáně? Jde-li při tom vítr směrem příznivým, tak je to jako ujížděti v trojce (tríspréžným ruském vozíku) bez oddechu.“

Dole při obědě, pak kávé a cigaře a knize zapomněli jsme na oceán, ba i na fregatu. Byloť jako když v komnatě u přítele by se sešlo několik lidí u dobrého hostitele, který ponechává každému aby dělal, co se mu líbí.

Já rozložil si papíry a knihy na psací stůl, postavil kalamář na své místo, rozložil všechny věci k psaní jako doma. Faddějev měl opět nemálo co dělat s poklizením kajuty. At to bylo jak bylo, kajuta byla konečně uklizena; vše v ní rozestaveno a rozloženo dle možnosti, jak se patří; každé věci určeno místo na dvě, na tři leta. A na oceán jsme při tom zapomněli.

Pouze zřídka přišel někdo shora a řekl: devět uzlů — vítr příznivý. A vskutku jsme plouli výborně. Avšak oceán nezapomněl na nás.

K večeru zanočalo kolébání. Nu což na tom? ať si se to

LITERATURA.

Miloš WEINGART:

Z Ruské knihovny.

I.

Nový Gončarov.

Po obyčejné historii, Oblomovu a Strži přinesla naše výborná Ruská Knihovna po delší době opět jeden svazek Gončarova. To je vlastně literární událost aspoň pro všechny ty, kdo ruskému románu pokolení let čtyřicátých děkují za své nejhlubší literární dojmy a kdo si právě autora Oblomova a Strže zamilovali životní, neúkojnou láskou, kteráž nikde jinde nenachází stejně vyrovnané klasické plastičnosti epické a stejně hlubokého prolnutí života. Po oněch třech veledělech může ovšem nový svazek autora výjimečně málo plodného přinést jen paběrky, zbytky, které se svou literární hodnotou nemohou zdaleka rovnat tomu, čím Gončarov učaroval všem milovníkům klasické epiky; ale při autoru tak vzácném je nám vítaný každý střípek, každý doplněk, který je s to osvětlit nám jeho osobnost a ostatní literární dílo.

Nový, šestý svazek Gončarova*) vybírá z těchto doplňků jednak ukázkou počátků jeho literární činnosti, totiž povídku „J. S. Podžabrin“, jednak paběrkuje z posledních let autorových, uváděje k nám „Sluhy starého věku“, „Vzpomínky“ a dva povídkové náčrtky z pozůstalosti. Tím rozširujeme svou znalost literárního vývoje Gončarovova i před obyčejnou historií i za Strž.

*) Ruská Knihovna sv. 80. Přeložili Vincenc Červinka a Josef Pelíšek, V Praze u Otty 1922. Str. 363. Za 35.20 Kč.

KVĚTY.

Stará historie, nazývá se román Ivana Gončarova, jímž zahájila plzeňská „Maticе slovanská“ vydávání svých knih. Pěkný to román, plný plastiky osob a u líčení povah právě výtečný. Jen škoda, že tu přicházíme opět na „starou historii“ — překlad v mnohých částech jest

velice chatrný, tak že nám čtení díla tak zajímavého nad míru ztrpčuje. Jest to dojistá požadavek spravedlivý, aby, překládá-li kdo, uměl česky; neumí-li česky, ať toho nechá. V českém překladě Gončarova románu čteme tato místa: „Inu vidíš, mám byt svobodného, pro jednoho“, (str. 42.). „Jest-li vlastní strýc je takový“, (str. 43.). „Je-li světlo, tak je den, je-li tma, tak noc“, (str. 52.). „Že život nepozůstává pouze z lásky, ale že pro ni jako pro vše ostatní, nastane svůj čas“, (str. 61.). „Alexandr s radostným chvěním poslouchával obdržující úsudky soudruhů svých“, (str. 81.). „Ty držíš také na skutečné znaky“, (str. 87.). „Podobně jako jsi přišel sem, netázaje dříve: proč“, (str. 92.). „Kdežto jinak stává pouze přítel“, (str. 100.). „V takových chvílech“, (str. 101.). „V krásné ubraném saloně“, (str. 101.). „Spuštěná víčka u očí“, (str. 101.). Jsou to citáty jen bez úmyslu a na zdař bůh sebrané; kdo by si vzal práci, našel by podobných až hrůza mnoho. Klademe to „Matici slovanské“ záhy na srdce, aby nám podobným způsobem nepředváděla výtečné plody slovanské.

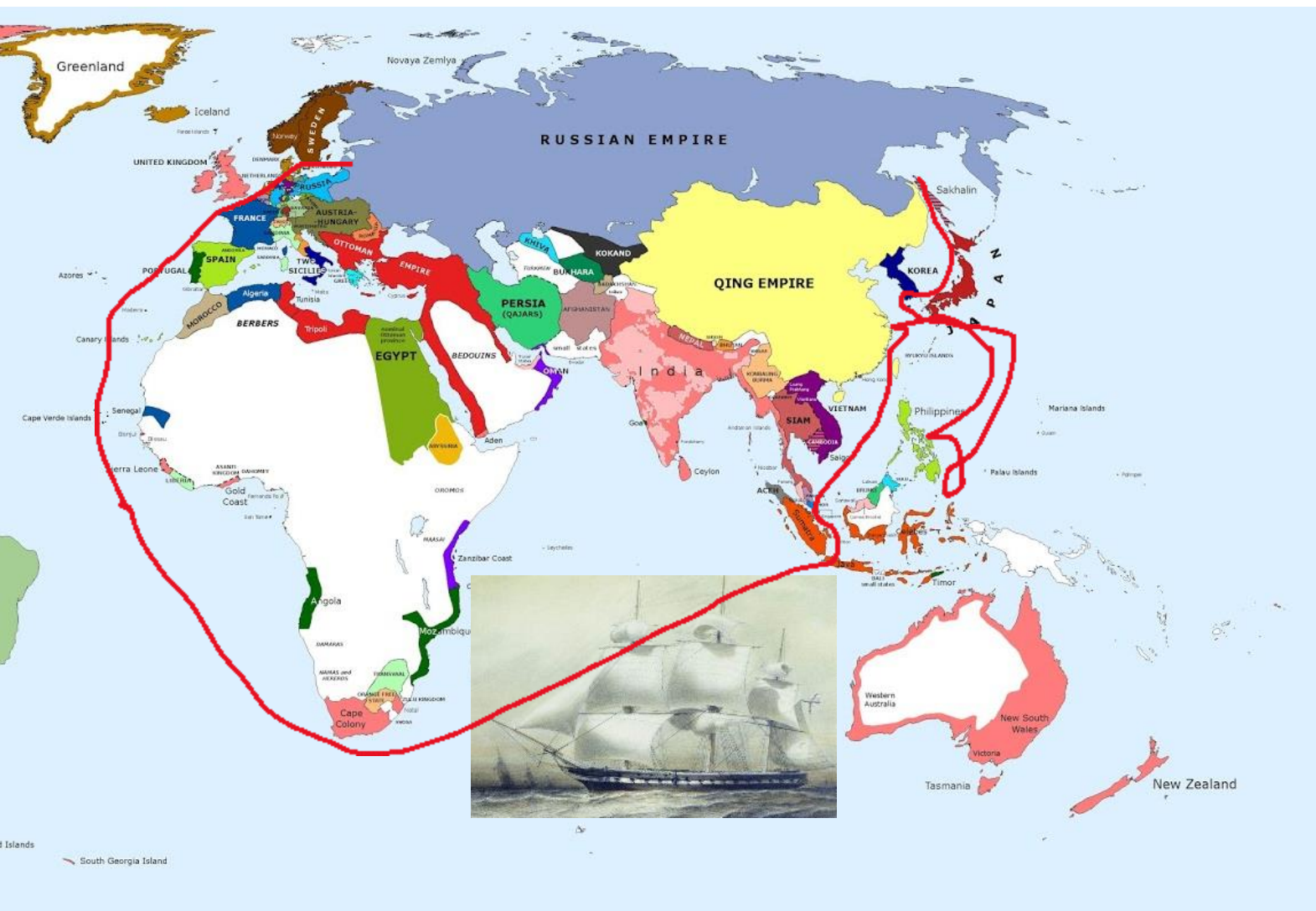
Příloha číslo 6

Zdroj: <https://www.divadlodialog.cz/predstaveni/oblomov/>, online, cit. 23.05.2023

Příloha číslo 7

Zdroj: vlastní tvorba

Přílohy číslo 8

10. Městská knihovna

A. Jak se původně budova jmenovala a kdo jí vlastnil?

_____

B. Ve kterém roce navštívil Mariánské Lázně Sigmund Freud, který byl Turbovým pacientem?

_____

C. V jakém období působil Hans Turba v Mariánských Lázních jako starosta?

_____

D. Ve kterém roce se z budovy stala Městská knihovna?

_____

11. Theodor Lessing

A. Jakým způsobem Lessing zemřel?

_____

B. Kde najdeme jeho pamětní desku?

_____

C. Kde je Lessing pohřben?

_____

D. Jak se jmenoval film o případu vraždy Theodora Lessinga?

_____

Stežka spisovatelů

KVÍZ PRO 2. STUPEŇ ZŠ

- Kvíz se týká všech panelů na Stežce spisovatelů.
- Stežka nemá stanovenou pevnou trasu.
- Kvíz je možné luštit libovolně dlouho.
- Pro získání ceny je nutné odpovědět na všechny otázky správně.

www.marianskelazne.cz/stezka-spisovatelu/

<p>1. Johann Wolfgang von Goethe</p> <p>A. Kolikrát Goethe navštívil Mariánské Lázně?</p> <p>_____</p> <p>B. Do koho se v Mariánských Lázních zamiloval? (celé jméno)</p> <p>_____</p> <p>C. Jak se jmenoval dům, kde Goethe v Mariánských Lázních bydlel?</p> <p>_____</p> <p>D. Jak se jmenuje básně, ve které Goethe zachycuje svou bolest z nenaplněné lásky?</p> <p>_____</p> <p>2. Mark Twain</p> <p>A. Ve kterém roce navštívil Mark Twain Mariánské Lázně?</p> <p>_____</p> <p>B. Kterou z následujících knih napsal Mark Twain?</p> <p>☐ Dobrodružství Toma Sawyera</p> <p>☐ Dobrodružství Huckleberryho Finna</p> <p>☐ Yankee z Connecticutu na dvoře krále Artuše</p> <p>C. Jaké bylo Twainovo povolání?</p> <p>_____</p> <p>D. V jakém časopise zveřejňoval své zážitky z Mariánských Lázní?</p> <p>_____</p> <p>3. Franz Kafka</p> <p>A. Jak se jmenovala snoubenka Franze Kafky?</p> <p>_____</p> <p>B. Tento autor se narodil a žil v Praze. V jakém jazyce psal své díla?</p> <p>_____</p> <p>C. Jak se jmenuje románový příběh mladíka cestujícího do Ameriky na loď?</p> <p>_____</p> <p>D. Jak dlouho Kafka v Mariánských Lázních pobýval?</p> <p>_____</p>	<p>4. Miroslav Horníček</p> <p>A. Jaké dílo vytvořil Horníček jako poctu Mariánským Lázním?</p> <p>_____</p> <p>B. Jak se jmenoval populární televizní pořad, v němž autor u lahve červeného vína hovořil s pozvanými osobnostmi?</p> <p>_____</p> <p>C. Na jakém lázeňském domě v Mariánských Lázních je autorova pamětní busta?</p> <p>_____</p> <p>D. Který mariánskolázeňský sochař Horníčkovu bustu vytvořil?</p> <p>_____</p> <p>5. Ivan Alexandrovič Gončarov</p> <p>A. Kolikrát navštívil Gončarov Mariánské Lázně?</p> <p>_____</p> <p>B. Pro které dva romány získal Gončarov inspiraci právě v Mariánských Lázních?</p> <p>_____</p> <p>C. Na kterém domě v Mariánských Lázních má Gončarov pamětní desku?</p> <p>_____</p> <p>D. Jak se jmenoval lékař, který se o Gončarovu v Mariánských Lázních staral?</p> <p>_____</p> <p>6. Josef Dobrovský</p> <p>A. U které slechtické rodiny, se kterou také navštívil Mariánské Lázně, pracoval Dobrovský jako vychovatel a soukromý učitel?</p> <p>_____</p> <p>B. Dobrovský založil společně s hrabětem Šternberkem Národní muzeum v Praze. Jak se jmenovalo původně?</p> <p>_____</p> <p>C. S kterým jiným slavným národníkem trávil Dobrovský v Mariánských Lázních svůj volný čas?</p> <p>_____</p> <p>D. O zachráně kterého jazyka spolu s tímto dvěma přáteli diskutoval?</p> <p>_____</p>	<p>7. Maxim Gorkij</p> <p>A. Jaké je původní jméno tohoto spisovatele?</p> <p>_____</p> <p>B. Kdy a s kým navštívil Mariánské Lázně?</p> <p>_____</p> <p>C. Kde najdeme Gorkého bustu?</p> <p>_____</p> <p>D. Jak byla v roce 1951 pojmenována kolonáda v Mariánských Lázních?</p> <p>_____</p> <p>8. Jaroslav Seifert</p> <p>A. Jaké světové ocenění získal Seifert za své dílo?</p> <p>_____</p> <p>B. Kolikrát Seifert navštívil Mariánské Lázně?</p> <p>_____</p> <p>C. Jaká Seifertova díla se vztahují k Mariánským Lázním?</p> <p>_____</p> <p>D. V jakém časopise byla jedna z jeho básní poprvé otištěna?</p> <p>_____</p> <p>9. Vladimír Páral</p> <p>A. Jakou neliterární profesi Vladimír Páral vystudoval?</p> <p>_____</p> <p>B. Jak se jmenuje dílo, ve kterém vystupuje velký mořský savec?</p> <p>_____</p> <p>C. Ve kterém roce vznikl nápad založit Stežku spisovatelů?</p> <p>_____</p> <p>D. Kde žije Vladimír Páral?</p> <p>_____</p>
---	--	--

Zdroj <https://www.marianskelazne.cz/>, online, cit. 23.04.2023

Portréty I. A. Gončarova

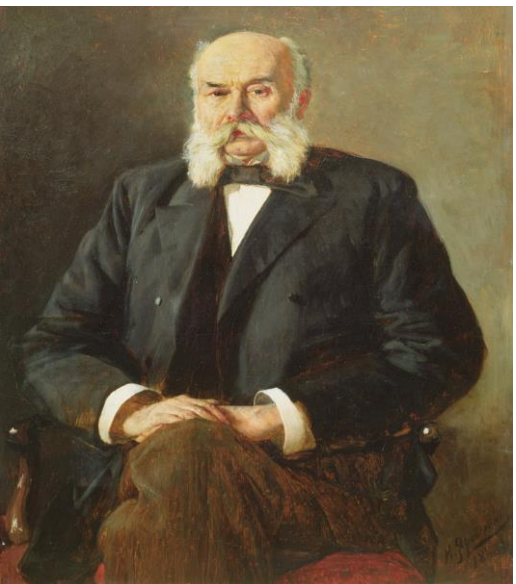
Obr.1 Portrét 1: Portrét Ivana Gončarova z roku 1847, malíř Kirill Antonovič Gorbunov

<https://kotbeber.livejournal.com/6776483.html>

Obr.2 Portrét 2: Portrét Ivana Gončarova z roku 1860, malíř Nikolaj Apolonovič Majkov

<https://news73.ru/dusha-tak-otkryto-i-yasno-svetilas-v-glazah/>

Obr.3 Portrét 3:

Portrét Ivana Gončarova z roku 1888, malíř Nikolaj Alexandrovič Jarošenko

<https://www.meisterdrucke.cz/umelecke-tisky/Nikolai-Aleksandrovich-Yaroshenko/85939/Portr%C3%A9t-Ivana-Gontcharova,-1888.html>